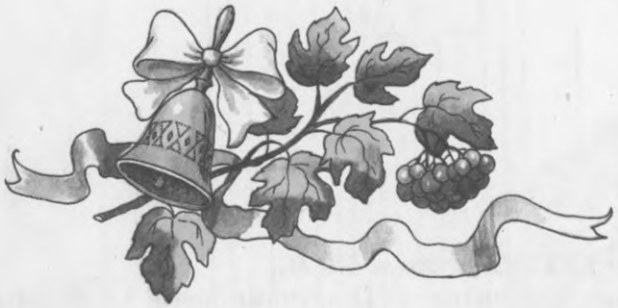
С. Г. Криган, Ю. П. Сергійчук

Книга для читання

Підручник для 4 класу
загальноосвітніх навчальних закладів
з угорською мовою навчання

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

ЧЕРНІВЕЦЬКА
ОБЛАСНА [illegible] № 2

Чернівці
„Букрек"
2004

ɕ 74.261.2
К 82

Науковий консультант
кандидат філологічних наук, професор **Н. Д. Бабич**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(№ 1/11-16-11 від 22.04.2003)

Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено

Криган С. Г., Сергійчук Ю. П.
32 Книга для читання. Підручник для 4 класу загальноосвітніх навчальних закладів з угорською мовою навчання. – Чернівці: Букрек, 2004. – 176 с.; іл.

ISBN 966-8500-04-0 **ББК 74.261.2**

© С. Г. Криган,
Ю. П. Сергійчук, 2004
© Видавництво „Букрек", 2004

BN 966-8500-04-0

КРАЇНА
ЗНАНЬ

Три хлібини

Притча

Один ще не зовсім старий чоловік щодня купував у магазині три хлібини.

– Скажіть, добродію, навіщо ви щодня берете три хлібини? У вас дуже велика сім'я? – з цікавістю запитав продавець.

– І так, і ні, – відповів чоловік. – Розумієте, одна хлібина щодня потрібна нам, другу – позичаю, а третьою виплачую свій борг.

– Цього я не можу зрозуміти! – похитав головою продавець. – Не може бути, щоб людина одночасно позичала комусь і виплачувала свій борг!

– А розуміти тут нічого! – сказав чоловік. – Одну хлібину з'їдаємо ми з дружиною, другу дітям даємо в борг, позичаємо, а третю своїм батькам віддаємо – цим свій борг сплачуємо.

❶ Що купував у магазині літній чоловік?

❷ Чим зацікавився продавець? Знайди і прочитай ці слова.

❸ Поясни значення вислову:

„Одну хлібину з'їдаємо ми з дружиною, другу дітям даємо в борг, позичаємо, а третю своїм батькам віддаємо – цим свій борг сплачуємо".

❹ Знайди в тексті слова з апострофом, поясни їх написання.

Прислів'я

Сій хліб у годину, будеш їсти кожну днину.

Притча – це оповідання з повчальним висновком.

СЛОВНИК

літній – **1. nyári; 2. idősebb (ember)**
добро́дію – **uram**
борг – **adósság, tartozás**
з'їда́ємо – **megesszük**
віддаємо – **visszaadjuk**
сплачуємо – **visszafizetjük**
позичаємо – **kölcsön kérjük (adjuk)**
одночасно – **egyidejűleg, ugyanakkor**

Фіалка

Легенда

Коли добрий Господь Бог сотворив квіти, Він запитав їх лагідно, коли бажають квітнути.

Горда троянда сказала, що хоче бути княгинею літа.

– Добре, будеш нею.

– Я також бажаю бути княгинею літа, – попросила лілія.

– Згода, обидві будете перемагати себе красою та запахом.

Добра айстра бажала потішити та порадувати людей якнайдовше.

– Добре, будеш цвісти довго, аж до зими, – сказав Бог.

Тільки скромненька фіалка сховалася між листя й не мала відваги висловити своє бажання. Але вгледів її Господь і запитав, коли бажає покритися квітом.

– Коли це Твоя воля, Боже, то дозволь мені прикраситися квітом тоді, коли в Тебе буде найбільша радість.

– Отже, квітнутимеш в день Воскресіння Мого Сина.

І в доказ ласки покриває Господь фіалку в час Воскресіння Ісуса Христа дрібненькими квіточками, але такими чарівно пахучими, що всі люди полюбили її.

❶ Які квіти стали княгинями літа?

❷ Коли виявила бажання цвісти добра айстра?

❸ Знайди і прочитай, що відповіла фіалка на запитання Бога. З якою інтонацією треба читати відповідь фіалки?

Легенда – народне оповідання про якісь події чи життя людей з елементами вимислу.

Без труда нема плода

Українська народна казка

Якось один чоловік почастував вовка хлібом.

– Ну й смачний! – похвалив вовк. Далі й питає:

– А де ти його взяв?

– Та де взяв! Землю виорав...

– І все?

– Ні, потім посіяв жито.

– І вже маєш хліб?

– Та ні, – каже чоловік. – Почекав, поки жито зійшло, виросло, поспіло. Потім я його вижав, змолотив, намолов борошна, замісив тісто й аж тоді напік буханців.

– Що смачний хліб, то смачний! – сказав вовк. – Та скільки ж коло нього походити треба!

– Твоя правда, – сказав чоловік. – Клопоту багато. Але без труда нема плода.

1. Чим почастував чоловік вовка?
2. Про що запитав вовк чоловіка?
3. Знайди і прочитай, який шлях проходить хліб, поки потрапить на стіл.
4. Поясни, як ти розумієш назву казки.
5. Скажи, що в казці правдиве (реальне), а що вигадане (фантастичне).

⇨ Склади відомий вислів про казку зі слів: **казка, як, жить, на світі, вчить.**

⇨ Закінчи правильно прислів'я:
Казка маленька, а розуму в ній...

Загадка

В землю кидалося,
На повітрі розгулялося,
В печі гартувалося,
Запахом своїм всіх приваблює.

Прислів'я

1. Що посієш, те й пожнеш.
2. Хочеш їсти калачі, не сиди на печі.

Казка – це усне народне оповідання про вигадані події.

СЛОВНИК

почастува́в – **megvendégelte, megkínálta**
напі́к буха́нців – **kenyérkéket, kis vekniket sütött**
бага́то кло́поту – **sok vesződség**
реа́льне – **valóságos**
фантасти́чне – **képzelt, fantasztikus**
гартува́лося – **edződött**
розгуля́лося – **derült**
за́пахом прива́блює – **csalogat az illatával**

Чиж та Голуб

Байка

Весною Чижик молоденький,
такий співучий, проворненький,
в садочку все собі скакав
та якось у сильце й попав;
сердега в клітці рветься, б'ється...
А Голуб бачить та сміється:
– А що? Попавсь? От тобі й на!
Вже, певно, голова дурна...
Не бійсь, мене б не піддурили,
хоч як би не хитрили,
бо я не Чижик! Ні... оце! –
Аж гульк – і сам піймавсь в сильце.

Ото на себе не надійся,
чужому лихові не смійся!

Леонід Глібов

❶ Що засуджує байка?

❷ Кого мав на увазі байкар, розповідаючи про Чижика та Голуба?

❸ Прочитай з насмішкою слова Голуба.

❹ Поясни, як ти розумієш вислів:

Ото на себе не надійся,
чужому лихові не смійся!

⇨ Знайди у тексті близькі за звучанням слова. Добери власні приклади за зразком:

байка – чайка,
лихо – тихо... .

⇨ Розглянь малюнки. Кого із героїв байки не вистачає?

Байка – це невеликий, найчастіше віршований твір повчального змісту.

СЛОВНИК

чи́жик – **csíz (kis)**
проворне́нький – **fürgécske**
піддурили – **becsapni**
у сильце – **a hurokba, a kelepcébe**
серде́га – **szerencsétlen**
аж гульк – **hirtelen; egyszerre (csak)**
попавсь – **kelepcébe került**
лихові – **1. bajának; 2. bánatának**

П'ять братів

Загадка

П'ять братів прийшли до школи. Вони були ще маленькі. Треба було писати, але перо видалося їм важким. Перший брат каже:

– Почекай, братику, я тобі допоможу.

Підняли перо вдвох, але невдовзі почали гукати:

– Впаде перо! Ой впаде! Ми не можемо добре його тримати!

Тоді третій брат обізвався:

– Я вам допоможу!

Тепер уже тримали перо міцно, але водночас ще гукали:

– Хай нас хто-небудь підпирає, як будемо писати.

Тоді четвертий і п'ятий братики обіцяли, що будуть їх підпирати, коли ті писатимуть. І підпирали. Писалося братикам добре. Один брат би нічого не вдіяв, а всім укупі добре пішло.

Що це воно таке? Вгадайте, любі діти, які це братики писали аж уп'ятьох одним пером?

❶ Прочитай і відгадай загадку. Скажи, які брати допомагали один одному.

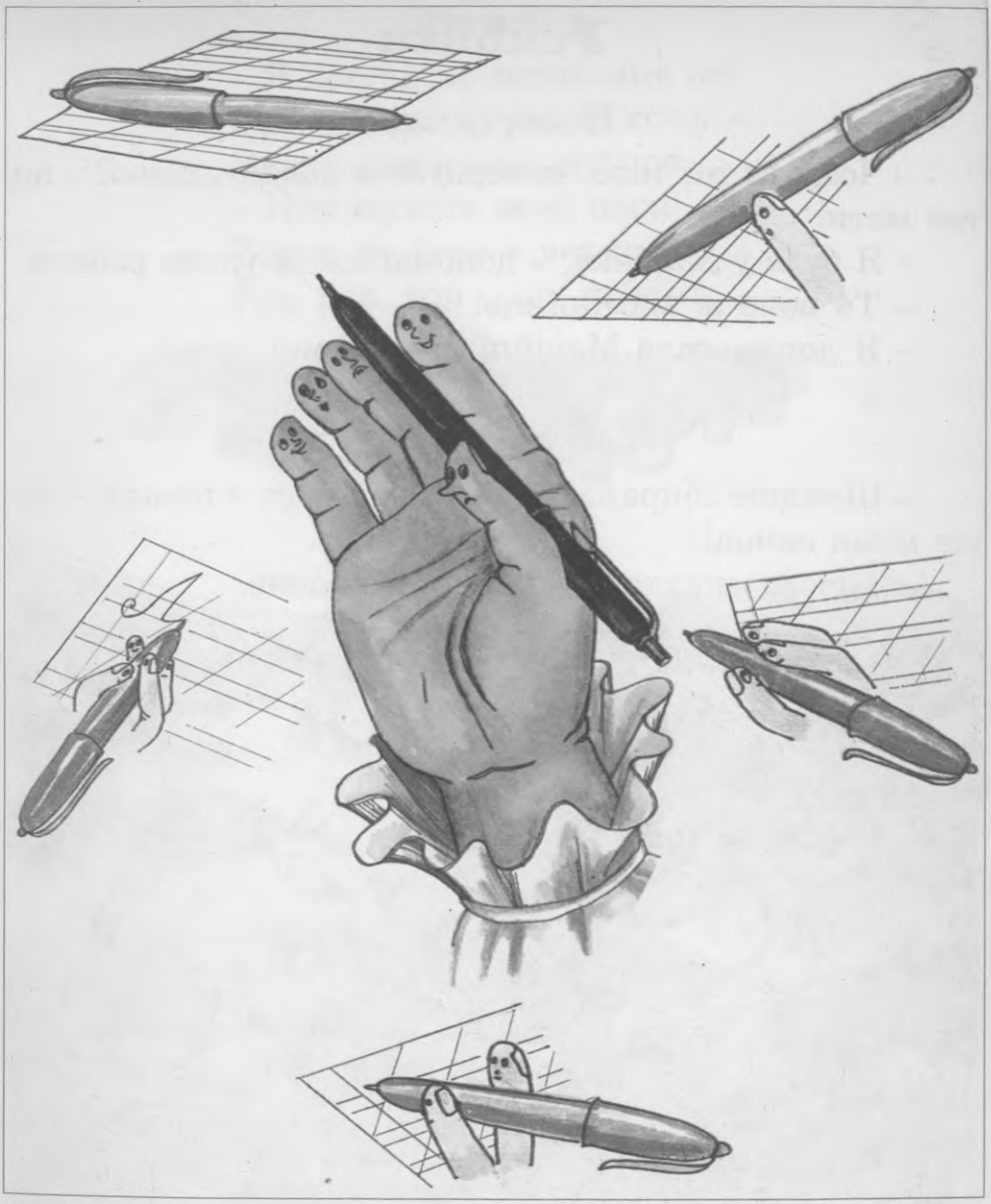
❷ Поясни значення вислову:

Один брат би нічого не вдіяв,
а всім укупі добре пішло.

⇨ Склади народний вислів зі слів: **згадують, добром, добро.**

⇨ Добери близькі за звучанням слова до слів: **брат, перо, писати, гукав.**

Загадка – це цікава задача, в якій у прихованій формі подається опис предмета чи явища.

СЛОВНИК

ви́далося – **nehéznek tűnt**
невдовзі – **nemsokára**
гукати – **kiáltozni**
водночас – **ugyanakkor**
підпирає – **támasszon meg**

Усмішки

Помічниця

– Чому ти так пізно повернулася додому, доню? – питає мати.

– Я була у Марійки, – допомагала їй уроки робити.

– Та вона ж відмінниця!

– Я допомагала Марійці робити мої уроки.

Куди поспішати

– Швидше збирайся, а то запізнишся в школу, – каже мама синові.

– Нічого, школа відчинена весь день.

Цікава математика

– Скільки учнів у вашому класі?

– З учителькою – тридцять п'ять.

– Отже, без неї – тридцять чотири!

– Е, ні! Без учительки в класі не залишиться жодної душі!

Лічилка

– Я жмурюсь, заплющив очі.
Всі ховайтесь, хто де хоче! –
Вмить розбіглась дітвора.
– Йти шукать мені пора!
Більш не буду я чекати:
Раз, два, три – іду шукати.

Перевір себе

1. Якою спільною назвою об'єднані всі твори розділу?

2. Який із творів тобі найбільше сподобався? Чим саме?

3. Усне народне оповідання про вигадані події – це:
   а) байка;
   б) притча;
   в) казка.

4. З якого твору цей уривок?

   Один брат би нічого не вдіяв,
   а всім укупі добре пішло.

   а) „Три хлібини";
   б) „П'ять братів";
   в) „Без труда нема плода".

5. Скажи, твори яких жанрів ти прочитав у цьому розділі.

6. Чи помітив ти, що в народних казках, легендах, притчах, жартах не вказано автора? Хто, на твою думку, склав ці твори?

7. Пригадай, хто і кому сказав ці слова:

   „Але без труда нема і плода".

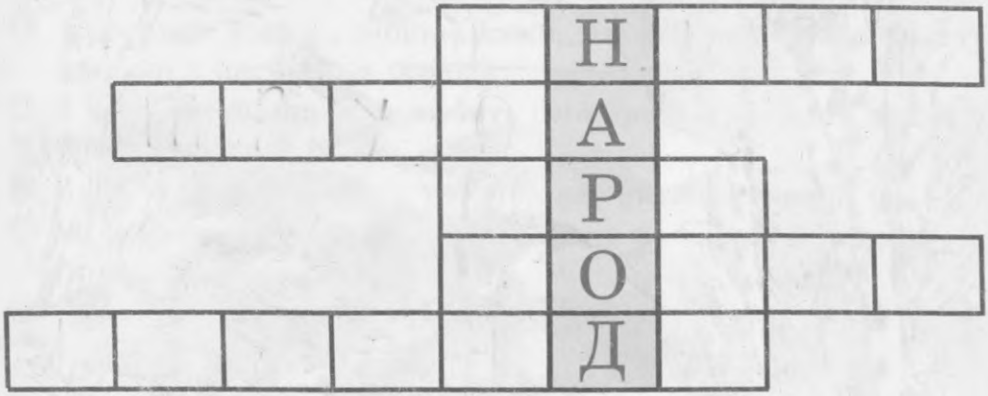
   а) чоловік – продавцю (притча „Три хлібини");
   б) Чижик – Голубу (байка „Чиж та Голуб");
   в) чоловік – вовкові (казка „Без труда нема плода").

8. Знайди другу частину кожного із прислів'їв, які ти прочитав у цьому розділі.

Що посієш,	не сиди на печі.
Сій хліб у годину,	де гуртом сіється й ореться.
Хочеш їсти калачі,	те й пожнеш.
Добре там живеться,	будеш їсти кожну днину.

ках прочитай автора творів цього розділу.

1. Хто мовчить, а всіх розуму вчить?
2. Без чого нема плода? Пригадай назву казки.
3. Скільки хлібин купив чоловік із прочитаної тобою притчі?
4. Хто бачив, як Чижик потрапив у сильце?
5. До якого жанру належить твір „Фіалка”?

10. З яких творів ці герої?

Край наш – писанка неначе, треба тільки вміти бачить!

* * *

Скільки барв кругом розлито:
пурпур, охра, зелень, просинь.
Це минає тепле літо,
золота надходить осінь.
Край наш – писанка неначе,
треба тільки вміти бачить!

С. Сухомлинський

❶ Прочитай уважно вірш. Скажи, які барви переважають у природі з настанням осені.

❷ З чого видно, що поет любить свій край? Знайди ці рядки у вірші і зачитай їх.

❸ Які почуття виникли у тебе під час читання вірша?

❹ За допомогою власних спостережень розкажи, як приходить осінь у твій край.

❺ Придумай заголовок (назву) вірша.

Загадка

У південний край землі
Відлітають журавлі,
Знов лункий шкільний дзвінок
Нас покликав на урок.
Як цей місяць звати?
Прошу відгадати. Вересень

Прикмета

Тепла осінь – на довгу зиму.

СЛОВНИК

пу́рпур – **no(csak)**
охра – **okker (sárga)**
про́синь – **kék (folt)**
барв кругом розли́то – **mennyi festék van körül kiloccsantva**
писанка нена́че – **mint a hímes (tojás)**

Осінь

Прийшов вересень. Після спекотного літа, після серпневих теплих днів настала золота осінь.

По узліссях ще ростуть гриби: червоноголові підосичники, зеленуваті й рожеві сироїжки, слизькі грузди і запашні рижики. На старих великих пеньках туляться один до одного тонконогі опеньки.

На освітлених сонцем лісових галявинах червоніють кетяги горобини.

Чисте й прозоре повітря. Далеко чути звуки, гучно линуть голоси. На дні лісового струмка видно кожен камінчик, кожну тоненьку травинку. По прозорому високому небу біжать та й біжать хмарки. Ясної тихої днини літає над землею, сідає на обличчя липуча павутина.

У ці дні багато птахів готуються у вирій. Уже полетіли ластівки, швидкокрилі стрижі. Зостаються зимувати рябчики, тетеруки, куріпки. У гамірні зграйки збираються шпаки, відлітають на південь співучі птахи. У дальню путь вирушають дикі гуси, покидають рідні болота довгоногі журавлі.

І. Соколов-Микитов

❶ Чому осінь називають золотою?

❷ Які гриби ростуть восени по узліссях?

❸ Знайди і зачитай, які птахи відлітають у вирій, а які зимують у нас.

⇨ Добери слова-антоніми до слів: **спекотне, чисте, гучно, гамірні.**

⇨ Складі діалог з використанням нових слів із словника.

Загадка

Дивний ключ у небі лине,
не залізний, а пташиний.
Це ключем в осінній млі
відлітають...

СЛОВНИК

спекотне лі́то – **forró nyár (kánikula)**
кетяги горобѝни – **berkenye (fürt)**
червоноголові підосѝчники – **vörös sapkás tinóru (gombák)**
запашні ри́жики – **illatos rizikegombák**
слизькі груздѝ – **síkos keserűgombák**
рябчики – **császármadár**
куріпки – **fogoly (madár)**
тетеруки – **nyírfajdok**

Куличок

Коло чаплиної дачі
Куличок маленький плаче:
– Скоро осінь, скоро осінь,
А у мене ноги босі.

Рогозові черевики
Ще на мене завеликі.
Босоніжки замалі –
Натирають мозолі.

А свої новенькі боти
Загубив я на болоті.
Ось повіє холод лютий,
А я зовсім неозутий...

– Не журися, це не лихо,
Каже мама-куличиха.
– Поки тут настане осінь,
Ми у вирій подамося.

А. Качан

1. Хто автор вірша?
2. Скільки строф має вірш?
3. Хто головний герой цього вірша?
4. Де відбувається дія, про яку розповідається у вірші?
5. Читай по два рядки кожної строфи. Скажи, про що повідомляє нам кожна пара рядків вірша.
6. Прочитай останні слова кожної строфи. Що ти можеш сказати про мову вірша?

Загадка-добавлянка

До свого болота звик
Тонконогий птах ... .
Похваляється усім,
Що найкращий в нього дім.

СЛОВНИК

куличо́к – **kis szalonka**
да́ча – **nyaraló**
босоні́жки – **szandál**
мозолі́ – **tyúkszemet**
неозу́тий – **mezítláb lábbeli nélkül**
бо́ти – (hó) **csizma**
рогозо́ві черев́ики – **cipő**

Щедра осінь

Непомітно підкрадається осінь.

Хитрувато усміхається вона за лісом та ніжним голосом піддобрюється до людей:

– Може, вам золотого медку? А може, яблучок рожевобоких? Винограду солодкого? Кавунів червоних, як жар? Все у мене є, всім я багата, любі...

Люди ласують золотим медком, ласують та щедру осінь підхвалюють:

– Ну й осінь! Ну й багатійка! Медком як щедро частує!

А про те й гадки нема, що медок той літо із своїх квітів запашних подарувало.

Збирають у садках яблука, викладають рядками в ящиках пахучі груші.

А дід Саливон зачудовано крутить головою, осінь славословить:

– Хе, ох воно що то осінь. Зима – морозом вичавить весна – віником вишкребе, літо – сонцем випалить, а осінь-господиня щедрою рукою в комору засипле.

Сидить Степанко на баштані, частується від гарячого, як жар, кавуна соковитими скибками і знову-таки осені дякує.

– Без літа й осені, дитино, не буває.

А осінь – знає своє. Тихцем гризе та й гризе золотого окрайця. Як гризне, так дня й відкусить, так дня й поменшає. Зате ночі з кожним днем стають довшими, вечори холоднішими, а ранки покривають усе рясними та холодними росами.

Ю. Збанацький

❶ Як підкрадається осінь?
❷ Знайди і прочитай, чим піддобрюється осінь до людей.
❸ Що сказав про цю пору року дід Саливон?

⇨ Добери синоніми до слів: **господиня, частувати, чудовий, щедра, ласувати.**
⇨ Добери слова-антоніми до слів: **солодка, багата, довго.**
⇨ Прочитай уривок і скажи, в якому значенні вжито виділені слова:

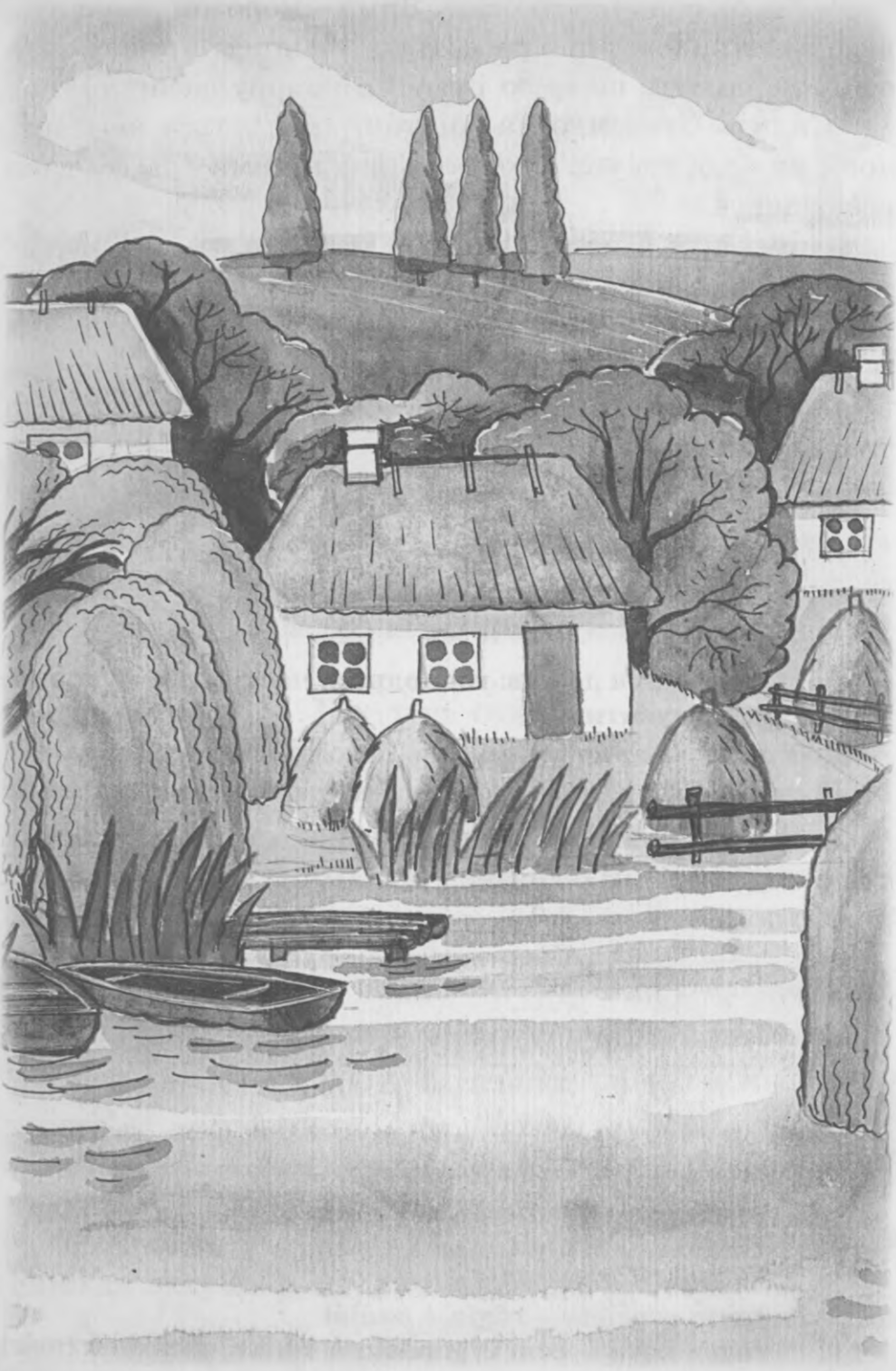
А осінь – знає своє. Тихцем гризе та й **гризе золотого окрайця**. Як гризне, так **дня** й **відкусить**, так дня й поменшає.

Приказка

Вересень пахне яблуками, а жовтень – капустою.

СЛОВНИК

славосло́вить – **dicséretét zengi**
ви́чавить – **itt: minden letipor**
ви́шкребе – **itt: végigsöpör**
гризе́ окра́йця – **rágja a szélét**
га́дки нема́ – **nem is gondolnak rá, itt: elfeledték (már)**

Дрімають села...

Дрімають села. Ясно ще
Осіннє сонце сяє,
Та холодом осіннім вже
В повітрі потягає.

Темно-зеленії садки
Дрімають вже без плоду,
І тихо гріються хатки,
І верби гнуться в воду.

Ще ліс не стогне тим важким
Осіннім, довгим тоном,
І ще стрілою ластівка
Звиваєсь над загоном.

І. Франко

1. Хто написав цей вірш?
2. Що ти знаєш про Івана Франка?
3. Яку картину ти уявляєш, читаючи вірш?
4. Порівняй описи і скажи, як ти їх уявляєш:
   а) Дрімають села...
   б) Темно-зеленії садки дрімають вже без плоду...
   в) І тихо гріються хатки...

СЛОВНИК

дрімає – **bóbiskolnak, álomba merülnek**
осіннє сонце сяє – **őszi(es) nap ragyog**
холодом осіннім вже в повітрі потягає – **itt: a levegőben már ott lebeg az ősz fuvallata**
садки дрімають вже без плоду – **a kiskertek már gyümölcs nélkül bóbiskolnak**
тихо гріються хатки – **csöndben melegszenek a kis falusi házak**
ластівка звивається над загоном – **a fecske fészket rak a karám felett**

* * *

Вчора ще дзвеніли коси
В гаї на лужку,
Нині ж там стоїть вже осінь
В жовтім кожушку.

Я до неї у долину
Вибіг із воріт.
Придивився: то ж калина
В золоті стоїть!

В. Ладижець

Осінні сни клена

Ми пішли до лісу подивитись на осіннє вбрання дерев. Зупинились біля високого клена. Посідали. Яка краса відкрилася перед нами! Стоїть клен у яскравому барвистому вбранні, а листочки ж ні затремтять, ні зашепотять.

Дивіться, діти: клен спить. І сниться йому все, що бачив од весни до осені. Ось жовтий листочок – мов золота кульбабка. Весною клен був зачарований її красою. Запам'ятав. А як заснув, то й пригадав весну – листочок його й пожовтів. А там, бачите, листочок – мов ранкова зоря – рожевий і ласкавий. А цей – як вечірня заграва у вітряний день. На цій гілочці – яскравий і красивий, немов крило вивільги. Мабуть, сиділа колись тут вивільга, а зараз приснилось кленові її крило.

Ми принишкли й милувалися красою. Усі наче боялися потривожити чарівний сон клена.

В. Сухомлинський

❶ Куди пішли діти?
❷ Що їх вразило?
❸ Прочитай наведений нижче уривок. З чим порівнює автор листочки клена?

А там, бачите, листочок – мов ранкова зоря – рожевий і ласкавий. А цей – як вечірня заграва у вітряний день. На цій гілочці – яскравий і красивий, немов крило вивільги.

❹ Виділи в тексті зачин, основну частину і кінцівку.
❺ Придумай свій заголовок.

СЛОВНИК

крило вивільги – **sárgarigó**
вечірня заграва – **alkonypír**
принишкли – **elnémulunk**

Перевір себе

1. Чим схожі твори, вміщені у цьому розділі?

2. З якими словами у текстах цього розділу ти зустрівся уперше? Чи вживаєш ти їх у повсякденному житті?

3. Оповідання „Щедра осінь" написав:
   а) Сергій Сухомлинський;
   б) Іван Франко;
   в) Юрій Збанацький.

4. Іван Франко є автором вірша:
   а) „Куличок";
   б) „Дрімають села";
   в) „Вчора ще дзвеніли коси".

5. Пригадай, з якого твору цей уривок. Постав за змістом уривка запитання.

У ці дні багато птахів готуються у вирій. Уже полетіли ластівки, швидкокрилі стрижі. Зостаються зимувати рябчики, тетеруки, куріпки. У гамірні зграйки збираються шпаки, відлітають на південь співучі птахи. У дальню путь вирушають дикі гуси, покидають рідні болота довгоногі журавлі.

   а) „Осінні сни клена";
   б) „Щедра осінь";
   в) „Осінь".

6. Які з цих птахів зимують у нас?
   а) Ластівки, шпаки, зозулі, солов'ї.
   б) Синички, горобці, сороки, шишкарі.
   в) Дикі гуси, журавлі, стрижі.

7. Поясни, як розумієш вислів:

Край наш – писанка неначе,
треба тільки вміти бачить!

---

8. Постав запитання за змістом уривка. Пригадай назву вірша.

– Не журися, це не лихо, –
Каже мама-куличиха.
Поки тут настане осінь,
Ми у вирій подамося.

---

9. Добери до назв грибів їхні ознаки за змістом оповідання І. Соколова-Микитова „Осінь".

Підосичники ... .
Сироїжки ... і ... .
Грузди ... .
Рижики ... .
Опеньки ... .

---

10. Продовж своїми словами зміст уривка. Пригадай назву цього твору.

Дивіться, діти: клен спить. І сниться йому все, що бачив од весни до осені. Ось...

---

11. Порівняй село, описане у вірші І. Франка, зі своїм селом. Що є між ними подібного і що відмінного (природа, хати, люди)?

---

12. Розрізни їстівні та неїстівні гриби.

* * *

І в житті, як на полі мінному,
Я просила б в цьому сторіччі
Хоч би той магазинний мінімум:
– Люди, будьте взаємно ввічливі.
І якби на те моя воля,
Написала б я скрізь курсивами:
– Так багато на світі горя,
Люди, будьте взаємно красивими!

Л. Костенко

❶ Про що просить людей автор вірша?
❷ Зачитай, з якими словами поетеса звертається до всіх.
❸ Поясни зміст уривка:

– Так багато на світі горя,
Люди, будьте взаємно красивими!

⇨ Склади діалог однокласників на тему із життя класу, використовуючи ввічливі слова.
⇨ Прочитай і відгадай загадку. Скажи, що найбільше цінується в людях.

Найдешевше й найдорожче

Загадка

Скажеш так чи надішлеш поштою –
я від того нічим не змінюся.
Я людині нічого не коштую,
але високо нею цінюся.

Слова ввічливості

СЛОВНИК

на по́лі мі́нному – **az aknamezőkön**
магази́нний мі́німум – **bolti minimum**
взає́мно ввічливі – **itt: figyelmesek egymáshoz**
написа́ла курси́вами – **leírnám dőlt betűkkel**

Добрий день

„Добрий день!" Ці слова одні з перших і у тебе, і у мене. Ти почув їх відразу, як почав жити і говорити. Потім ти зібрав тисячі нових слів. Але ці слова – постійно з людьми.

Немає дня, щоб людина не вимовила їх. Прокинулась, відкрила очі:

– Доброго дня! Доброго ранку!

Так на землі починається день.

Зайшов до цеху робітник:

– Здрастуйте!

Піднявся на кафедру вчений:

– Доброго дня!

– Доброго ранку! – говорите ви вчителям у школі. А все це означає, що всі – учні, вчителі зустрілися вранці, щоб разом робити одну спільну справу.

Ти звик до цього. Але уяви собі, що з тобою не привітався твій друг. Прийшов до класу і не побажав тобі „Доброго дня!" – „Чому? – гадаєш ти. – Що трапилось?"

Іде урок. А ти гадаєш: „Чому Вітя не привітався?"

З дзвінком біжиш до нього з'ясувати стосунки.

– Ти що, на мене образився? – питаєш. – Гніваєшся?

Та він і не збирався ображатися. Він просто не звернув на це уваги. Йому й на гадку не спало, що через відсутність привітання „Доброго ранку!" ти переживатимеш.

Доброго ранку! Доброго дня! Які це, на перший погляд, прості слова. Та які ж вони сонячні! Скільки радості, світла несуть у собі! Усе в них: тепло зустрічі, радість, побажання здоров'я та успіхів.

„Добридень", – кажуть люди. Одне слово, а на обличчі – посмішки. І довіри більше одне до одного, і бесіда дружніша.

За О. Цветовим

❶ Які слова від дитинства постійно з людьми?
❷ Знайди в тексті і прочитай, що „несуть в собі" слова ввічливості.
❸ Які ще слова привітання ти знаєш?

Прислів'я

Ніщо не коштує так дешево і не ціниться так дорого, як ввічливість.

СЛОВНИК

відра́зу – **egyidejűleg**
пості́йно – **állandóan**
ка́федра – **katedra**
з'ясувати стосунки – **tisztázni a viszonyokat**
гніваєшся – **haragszol**
ображатися – **megsértődni**

Образливе слово

Одного разу Син розсердився і згарячу сказав Матері образливе, грубе слово. Заплакала Мати. Схаменувся Син, жаль стало йому Матері. Ночей не спить – мучить його совість: адже він образив Матір.

Йшли роки. Син-школяр став дорослою людиною. Настав час їхати йому в далекий край. Поклонився Син Матері низько до землі й говорить:

– Простіть мене, Мамо, за образливе слово.

– Прощаю, – сказала Мати і зітхнула.

– Забудьте, Мамо, що я сказав вам грубе слово.

Задумалась Мати, геть посмутніла. На її очах з'явилися сльози. Каже вона Синові:

– Хочу забути, Сину, а не можу. **Рана від колючки загоїться, й сліду не залишиться. А рана від слова заживає, проте слід глибокий зостається**

За В. Сухомлинським

❶ Прочитай виділені речення. Поясни, як ти розумієш їх.

⇨ Продовж своїми словами зміст діалогу.

– Простіть мене, Мамо, за образливе слово.

– Прощаю, – сказала Мати і зітхнула.

⇨ Як ти гадаєш, чи тільки до рідних людей треба звертатися ввічливо?

Прислів'я

Шабля ранить голову, а слово – душу.

СЛОВНИК

згарячу – **hirtelen felindulásában**
образливе слово – **sértő szavakért**
посмутніла – **elszomorodott**
загоїться – **begyógyul**
зостається – **nyomot hagy**

Лелека і соловей

Казка

...Був час, коли пташки не вміли співати. І раптом вони дізналися, що в одній далекій країні живе старий мудрець, який навчає музики. Тоді птахи послали до нього лелеку і солов'я перевірити, чи це справді так.

Лелека дуже поспішав. Йому не терпілося стати першим у світі музи́кою.

Він так поспішав, що вбіг до мудреця і навіть у двері не постукав, не привітався зі старим і крикнув йому прямо у вухо:

– Гей, старий! Ану, навчи мене музики!

Та мудрець вирішив спочатку навчити його ввічливості. Він вивів лелеку за поріг, постукав у двері і сказав:

– Треба робити ось так.

– Все ясно! – зрадів лелека. – Це і є музика? – і полетів, щоб скоріше здивувати світ своїм мистецтвом.

Соловейко на своїх маленьких крилах прилетів пізніше. Він нерішуче постукав у двері, привітався, попросив вибачення за турботу і сказав, що йому дуже хочеться навчитися музики.

Мудрецю сподобався привітний птах, і він навчив солов'я всього, що знав сам.

Відтоді скромний соловейко став найкращим у світі співаком. А дивак-лелека вміє тільки стукати дзьобом та ще й вихваляється і повчає інших птахів:

– Гей, чуєте! Треба робити ось так, ось так! Це і є справжня музика! Якщо не вірите – спитайте старого мудреця.

За В. Берестовим

❶ Прочитай зачин казки, перекажи його.
❷ Хто першим поспішив до мудреця?
❸ Чого мудрець вирішив спочатку навчити лелеку?
❹ Як прийшов соловей до мудреця? Знайди та прочитай про це уривок з тексту.
❺ Прочитай заключну частину і скажи, чого навчає нас ця казка.

Прислів'я

Ввічливих і лагідних скрізь шанують.

Загадка

Які ноги, такий ніс, по болоті ходить скрізь,
хату на хаті має, жабам рахунок знає.

Мова
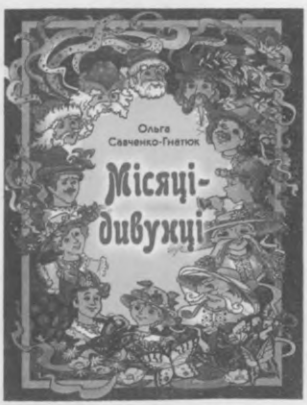
Сію дитині
в серденько ласку.
Сійся-родися
ніжне „Будь ласка”,
вдячне „Спасибі”,
„Вибач” тремтливе –
слово у серці,
як зернятко в ниві.
„Доброго ранку!”,
„Світлої днини!”, –
щедро даруй ти
людям, дитино.
Мова барвиста,
мова багата,
рідна і тепла,
як батьківська хата.

В. Гринько

❶ Відредагуй уривок з вірша.

„Добрий ранку!”,
„Світла днина”, –
щедро даруй ти
людям, діти.

❷ Розрізняй книжки.

Чарівні слова

До всіх сердець, як до дверей,
Є ключики малі.
Їх кожен легко підбере,
Якщо йому не лінь.
Ти мусиш, друже, знати їх,
Запам'ятать неважко:
Маленькі ключики твої –
„Спасибі!" і „Будь ласка!"

А. Костецький

1. Прочитай виразно вірш.
2. Які слова називають чарівними?
3. Як ти думаєш, чому чарівні слова називають ключиками до всіх сердець?
4. Яка головна думка вірша?

Прислів'я

1. Слова щирого вітання дорожчі за частування.
2. Лагідне слово – що весняний день.

Запам'ятай!

- Якщо до тебе звернулися, відповідай ввічливо.
- Вітайся при зустрічі з друзями, знайомими.
- Слова ввічливості вимовляй доброзичливо.
- Дорослих називай на „Ви".
- Спочатку вислухай інших, а потім говори сам.
- Коли йдеш, не забувай прощатись.
- Дякуй за допомогу, турботу, увагу.
- Не втручайся в розмову дорослих.
- Не розмовляй голосно у транспорті, на вулиці.
- Пам'ятай про чарівні слова „будь ласка", „прошу", „дякую", „вибачте", „дозвольте" та інші.

Перевір себе

1. Що нового для себе ти дізнався, прочитавши цей розділ?

2. З якого твору цей уривок?

Доброго ранку! Доброго дня! Які це, на перший погляд, прості слова. Та які ж вони сонячні! Скільки радості, світла несуть у собі! Все в них: тепло зустрічі, радість, побажання здоров'я та успіхів.

а) „Образливе слово";

б) „Чарівні слова";

в) „Добрий день".

3. Твір „Лелека і соловей" – це:

а) оповідання;

б) притча;

в) казка.

4. Якою спільною темою об'єднані твори цього розділу?

5. Поділи на слова та прочитай прислів'я.

Словочемнекожномуприємне.

6. До якого із малюнків підходить слово ввічливості „Прошу!"?

7. Підкажи Сергійкові, які слова він повинен сказати дівчинці.

а) Вибач, будь ласка!

б) Добрий день!

в) Прошу!

8. Які слова ввічливості пропущено у вірші?

Сійся-родися
ніжне „...”,
вдячне „...”,
„...” тремтливе –
слово у серці,
як зернятко в ниві.
„...”,
„Світлої днини!”, –
щедро даруй ти
людям, дитино.

9. Придумай продовження оповідання В. Сухомлинського „Образливе слово”.

10. Склади діалог із життя твого класу, використовуючи ввічливі слова.

Шануй рід – то основа народу

Родина, родина – від батька до сина,
Від матері доні добро передам.
Родина, родина – це вся Україна
З глибоким корінням, з високим гіллям.

В. Крищенко

⇨ У виконанні якого народного артиста ти чув цю пісню?

Ой роде наш красний!

Українська народна пісня

У лузі калина, у лузі червона
хорошенько цвіте.

Приспів:
Ой роде наш красний, роде наш прекрасний,
Не цураймося, признаваймося,
бо багацько нас є.

А перший цвіточок – то рідная мати
хорошенько цвіте.

Приспів:
Ой роде наш красний, роде наш прекрасний,
Не цураймося, признаваймося,
бо багацько нас є.

❶ Розкажи, як ти любиш своїх батьків, дідусів, бабусь.

❷ Чи знаєш ти свій родовід? Склади родинне дерево твого роду.

⇨ Пригадай, яку народну пісню про родину ти вивчав у третьому класі.

Прислів'я

Як ти шануєш своїх батьків,
так і тебе твої діти шануватимуть.

Корінь життя

Притча

Коли народжувалася дитина, за давнім українським звичаєм, батьки на її честь садили дерево. Зеленим братом Максима став молоденький дубок, що прийнявся навпроти хати. З літами обидва окріпли, підросли.

Не сиділося чомусь на батьківщині Максимові. У пошуках легкого хліба подався він у світи. Як пішов – так і пропав.

Мало не щодня виходила мати на битий шлях виглядати сина, тільки все намарно, бо забув нащадок дорогу до рідної домівки, осів у столиці. Не навідується

Максим до села, соромиться матері, селянського походження і мови рідної соромиться.

А дуб тим часом піднявся – велетень, обійстя затулив своїми могутніми вітами. Притулиться стара ненька до нього, мов до синочка, сльозу пустить. Де її Максим? Чи не занедужав часом? Чує материнське серце недобре.

Уже другий рік мучить недуга Максима. І жоден лікар ні за які гроші не вилікує. Прослухав якось він, що живе в одному селі ворожка. Порадили звернутися до неї. Ворожка подивилася на бліде обличчя Максима і скрушно похитала головою:

– Загубив ти себе, чоловіче. Єдиний, хто тебе порятує, – твій зелений брат, дуб-велетень. Вставай досвітками і вмивайся щодня росою з його листя. Поки дубові – доти й тобі жити.

Та й поїхав Максим додому, до матері. Хоч не йняв віри ворожці, але коли спробував раз-другий ороситись – таки покращало. Наче вдруге на світ народився.

– Заберу я цього дуба до себе в місто, – сказав Максим матері.

– Що ти, синку, він же всохне тільки-но підрубаєш його коріння, – занепокоїлася мати.

Замислився Максим над своїм життям та долею.

– А я? – запитав себе. – Як існував увесь цей час без батьківщини? Правда твоя, ненько [illegible]**юдина, як дерево, без коріння не може жити**!

СЛОВНИК

окріпли – **megerősödtek**
би́тий шлях – **itt: kitaposott úton**
нащадок – **1. utód; 2. sarj, ivadék**
неду́га – **betegség, kór**
скру́шно – **leverten, megtörve**
не йняв ві́ри – **nem vesztette el a hitét**

Добрі брати

Казка

Жили в селі два брати. У молодшого було семеро дітей, а старший був неодружений. Жили вони в злагоді, землю обробляли спільно. Скосили брати якось жито і розділили гарний урожай порівну.

Настала ніч. Ліг старший брат і замислився: „А чи справедливо ми снопи поділили? У брата велика сім'я, дітям чимало хліба треба. Піду-но я на поле й перенесу трохи своїх снопів у братову копу". Так і зробив.

А молодший брат теж ніяк не міг заснути. І йому не давала спати думка про те, чи правильно вони розподілили врожай. Каже він дружині: „Піду-но я на поле

та перенесу трохи снопів у братову копу. Брат уже старий, живе самотою, помічників у нього немає". Так і вчинив.

На другий день бачать брати: у кожного копа така ж, як була, анітрохи не поменшала, в обох снопів порівну. Дивуються брати, але і той, і другий мовчить. Так кілька ночей підряд переносили брати снопи. Врешті вирішили вони постерегти свої копи та й зустрілися. Відтоді брати ще дужче полюбили один одного. І весь свій вік прожили щасливо, завжди допомагали один одному й ніколи не знали ні злиднів, ні горя.

⇨ Перекажи казку за планом.

План

Зачин

❶ Як жили між собою брати?

Основна частина

❷ Що непокоїло старшого брата вночі? Що він вирішив зробити?

❸ А чому не міг заснути молодший брат? Як він вчинив?

❹ Як діяли брати потім і що з того вийшло?

Заключна частина

❺ Як прожили брати весь свій вік?

❻ Яка головна думка казки „Добрі брати"?

Прислів'я

Шануй батька твого і матір твою,
і добре буде тобі на землі.

СЛОВНИК

в злагоді – **egyetértésben, békésen**
копа – **itt: 60 kévéből álló (gabona) kereszt**
анітрохи – **egy kicsit sem**
не знали злиднів – **nem ismerték az ínséget**
обробляли спільно – **közösen művelték meg**
порівну – **egyenlően**

Сьома дочка

Казка

Було у матері сім дочок. Ось поїхала одного разу мати в гості до сина, а син жив далеко-далеко. Повернулась додому аж через місяць.

Коли мати ввійшла до хати, дочки одна за одною почали говорити, як вони скучили за матір'ю.

– Я скучила за тобою, немов маківка за сонячним променем, – сказала перша дочка.

– Я чекала тебе, як суха земля жде краплину води, – промовила друга дочка.

– Я плакала за тобою, як маленьке пташеня за пташкою, – сказала третя.

– Мені тяжко було без тебе, як бджолі без квітки, – щебетала четверта.

– Ти снилась мені, як троянді сниться краплина роси, – промовила п'ята.

– Я виглядала тебе, як вишневий садок виглядає соловейка, – сказала шоста.

А сьома дочка нічого не сказала. Вона зняла з ніг матусі взуття й принесла їй води в мисці – помити ноги.

❶ Куди поїхала мати?

❷ Що почали говорити дочки, коли мати повернулася?

❸ Як ти думаєш, яка із дочок найбільше любить маму? Чому?

❹ Прочитай казку в особах, звертаючи увагу на розділові знаки та інтонацію.

⇨ Розкажи, як ти піклуєшся про свою маму.

Прислів'я

1. Материн гнів, як весняний сніг:
рясно впаде, скоро розтане.
2. Наша сила – сім'я єдина.

* * *

Є в нашій мові прекрасні звертання,
Добрі і щирі, чудові слова.
Тими словами усяк без вагання
Маму найкращу свою назива:

Мамо, матусенько, мамочко, ненько,
Матінко, усміх твій ніжний ловлю.
Мамонько рідна, моя дорогенька,
Я над усе тебе в світі люблю!

Я і до тата умію звертатись,
Хочу в словах передати тепло.
Щоб мій татусь міг частіше всміхатись
І щоб в душі його сонце цвіло!

Тату, татусеньку, таточку, тату,
Кращого в світі немає навкруг!
Татоньку, хочу тебе я обняти –
Ти мій порадник, заступник і друг!

Я й до бабусі з любов'ю звертаюсь:
Бабцю, бабуню, бабусю моя!
І до бабусиних рук притуляюсь,
Бо відчуваю в них лагідність я.

Й до дідуся іду по науку:
Діду, дідуню, навчи в світі жить!
Він на голівку кладе свою руку,
Голос сріблястим струмочком біжить.

Слово чарівне! Яка в ньому сила!
Скажеш з любов'ю – і радість росте

Слово ласкаве народжує крила –
Ви не забудьте ніколи про те!

Донечко, синку, сестрице, братусю –
Дружна, велика, весела сім'я!
Таточку, мамочко, бабцю, дідусю –
Мій оберіг і родина моя!

Н. Красоткіна

❶ Прочитай слова-звертання до мами, тата, бабусі і дідуся. Запам'ятай їх і використовуй у своєму мовленні.

❷ Поясни значення виділених рядків вірша.

❸ Знайди і прочитай рядки, в яких висловлена головна думка вірша.

Перевір себе

1. Який із творів цього розділу тобі найбільше запам'ятався?

2. З якого твору цей уривок?

   Людина, як дерево, без коріння не може жити!

   а) „Сьома дочка";

   б) „Добрі брати";

   в) „Корінь життя".

3. Твір „Добрі брати" – це:

   а) притча;

   б) оповідання;

   в) казка.

4. Поясни, як ти розумієш назву цього розділу.

   Шанці рід - то основа

5. На кого із героїв творів ти хочеш бути схожим? Чим саме?

6. Продовж діалог словами із казки „Сьома дочка".

   – Я скучила за тобою, як... .
   – Я чекала тебе, як... .
   – Я плакала за тобою... .
   – Мені тяжко було без тебе... .
   – Ти снилась мені... .
   – Я виглядала тебе... .

7. Пригадай, що означає слово **родина**. Розкажи про свою родину.

8. Чи вмієш ти складати вірші? Добери співзвучні слова до слів:

   родина – ... ;
   рід – ... ;
   сім'я – ... .

9. Знайди у вірші Н. Красоткіної „Є в нашій мові прекрасні звертання" співзвучні слова за зразком:

ненька – дорогенька
мовлю – люблю
тепло – цвіло...

10. Поясни, як ти розумієш назву притчі „Корінь життя".

11. Прочитай ребуси.

12. Назви твори, у яких діють ці персонажі:

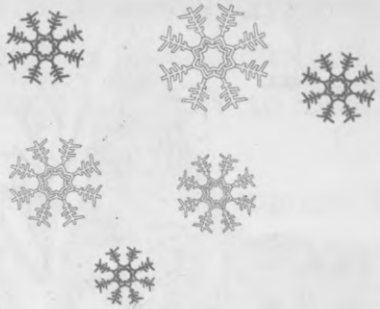

Мамо, іде вже зима

„Мамо, іде вже зима,
Снігом травицю вкриває,
В гаю пташок вже нема...
Мамо, чи кожна пташина
У вирій на зиму літає?" –
в неньки спитала дитина.
„Ні, не кожна, – одказує мати. –
Онде, бачиш, пташина сивенька
Скаче швидко отам біля хати,
Ще зосталась пташина маленька".
„Чом же вона не втіка?
Нащо морозу чека?"
„Не боїться морозу вона,
Не покине країни рідної,
Не боїться зими навісної,
Жде, що знову прилине весна".

Леся Українка

Від зими до зими

Січень січе,
лютий лютує,
березень плаче,
квітень квітує.

Травень під ноги
стеле травицю,
червень складає
сіно в копиці.

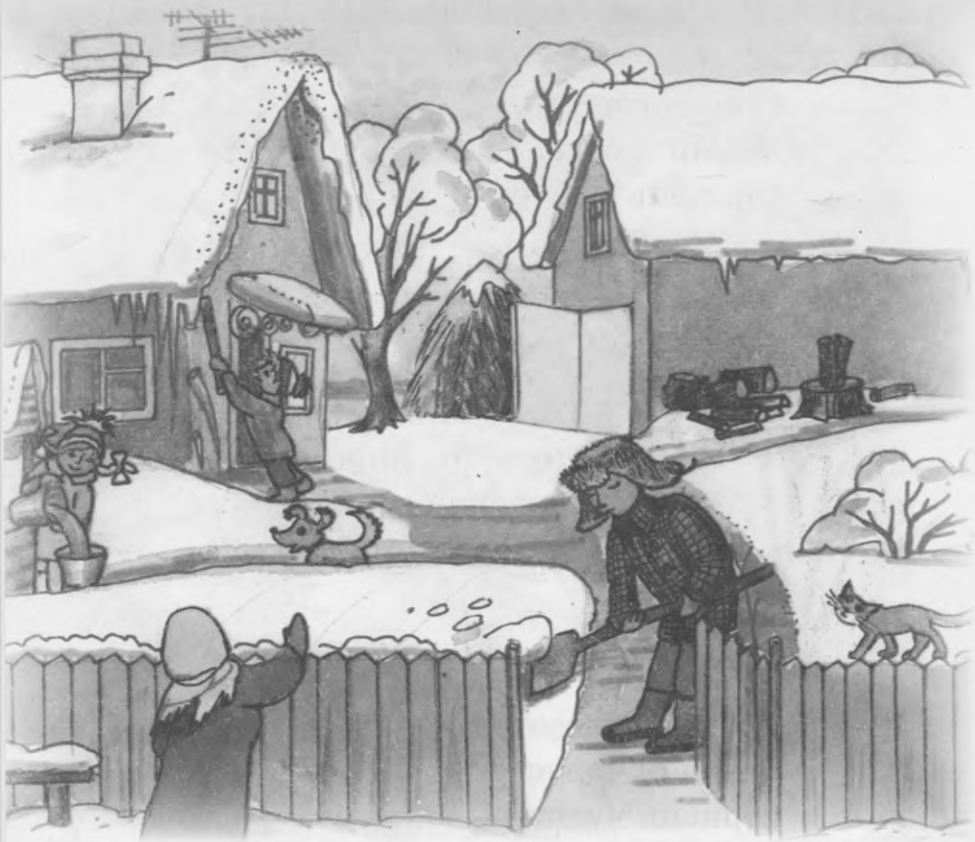
Липень медовий
бджілок чарує,
серпень чудовий
булки дарує.

Вересень трусить
груші в садочку,
жовтень гаптує
клену сорочку.

Йде листопад,
застеля килими,
грудень надходить –
початок зими.

Протоптали стежку

Уночі була хурделиця. Намело кучугури снігу. Рано-
ранці у школу йшло троє дітей: Юрко, Михайлик і Ніна.
Всюди коло хат з'являлися люди. Відкидали лопатами
ніг, прокладали доріжки.

Ось хатина бабусі Марії. Вона живе одна-однісінь-
ка. Зупинилися діти біля бабусиного двору. Нікого не
видно.

–Як же бабуся до криниці вийде? – сказав Юрко. – Сні-
гу ж скільки!

–Давайте протопчемо стежку від хати до криниці! – по-
радив Михайлик.

Діти увійшли на бабусине подвір'я. Йшли по глибокому снігу. Від воріт до хати йти було дуже важко. А від хати до воріт – трохи легше. Пройшли два, три, чотири рази. Протоптали стежку від воріт до хати і від хати до криниці.

Спітнілі, стомлені, радісні діти йшли до школи. Вони думали: ось бабуся Марія вийшла з хати, побачила стежечки, радіє...

В. Сухомлинський

⇨ Перекажи оповідання за планом. Зверни увагу на будову тексту.

План

Зачин

❶ Що трапилось уночі?

Основна частина

❷ Хто рано-вранці йшов до школи?

❸ Що робили люди на вулицях?

❹ Що вирішили зробити діти, коли дійшли до подвір'я бабусі Марії?

Заключна частина

❺ Чому раділи діти?

Загадка

Сніг на полях.
Лід на річках.
Метелиця гуляє.
Коли це буває? Взимку

Прикмета

Вночі іній на дерева ліг – удень не випаде сніг.

СЛОВНИК

хурделиця – **hóvihar**
кучугури – **hótorlaszok**
спітні́лі – **megizzad**
сто́млені – **fáradt, kimerült**

Білі мухи

Білі мухи налетіли, –
Все подвір'я стало біле.
Не злічити білих мух,
Що летять, неначе пух.
– Галю, Петрику, Кіндрате,
Годі, ледарі, вам спати!
І побігли до санчат
Галя, Петрик і Кіндрат.
Всі з гори летять щодуху,
Щоб піймати білу муху.
А санчата їм усім
Змайстрував старий Максим.

М. Рильський

❶ Прочитай виразно вірш і вивчи його напам'ять.
❷ Склади текст-розповідь за малюнком.

Свято Миколая

У народі святого Миколая люблять і шанують як помічника і заступника всіх трударів.

Його називають батьком сиріт, вдів та бідних.

У Києві церква святого Миколая була збудована однією з перших у другій половині XI століття.

З його ім'ям пов'язано багато цікавих обрядів. Наприклад, на Львівщині та Тернопільщині до свята випікають спеціальне печиво – миколайчики, кладуть його дітям уночі під подушку.

Звичай обдаровування на Миколая дітей, дівчат, коханих зберігся й у наші дні. Люди кажуть: „Святий Микола Чудотворець на небі не сидить, а тут, на землі, людям помагає".

За Т. Зеленченко

⇨ Проведіть діалог на тему „Який подарунок ти отримав?".

СЛОВНИК

щоду́ху – **lélekszakadva**
змайструва́в – **barkácsolt, összeeszkábált**
засту́пник – **itt: pártfogója, közbenjárója**
обдаро́вування – **megajándékozás**

Свят-вечір

Свят-вечір – це святкова трапеза напередодні Різдва.

Свят-вечір проходить у сімейному колі. За народними уявленнями усе, що стосується святкового столу, набуває чудодійної сили. У цей день люди створюють образ багатства, щастя, миру і спокою у своєму домі.

До Свят-вечора готують смачну трапезу з чітко визначеною кількістю страв. Під час приготування використовують майже всі наявні у господарстві продукти. З цими святковими стравами дітей посилають до родичів, а ті передають подарунки зі свого столу. Це з'єднує сім'ї, зміцнює їхню приязнь, виховує щедрість.

За Т. Зеленченко

⇨ Як зустрічаєш ти в родині Свят-вечір?

Різдво Христове

Різдво – це біблійне свято народження Ісуса Христа. Він народився у невеличкому місті Вифлеємі, куди Йосиф та Марія прийшли для перепису населення за наказом римського імператора Августа. З цією ж метою у Вифлеємі зібралося багато людей, і усі заїжджі двори були переповнені. Тому Марії та Йосифу довелося заночувати в печері, де був хлів. Тут Марія народила Боже Немовля, сповила його та поклала у ясла. Звістку про це швидко рознесли ангели по всьому світу.

Першими дізналися про народження Сина Божого пастухи. Вони одразу прийшли у Вифлеєм, знайшли Пресвяту Діву Марію і Божественне Немовля й славили їх. На небі з'явилася особливо яскрава зірка, що привела сюди східних мудреців з дарами. Вони впали на коліна і славили народження Спасителя.

За Т. Зеленченко

СЛОВНИК

чудоді́йної си́ли – **csodatévő erővel**
змі́цнювало – **megszilárdította, megerősítette viszonyukat**
прия́знь – **egymáshoz való kötődésüket**

Всім пора колядувати

Вже прийшло Різдво до хати,
Всім пора колядувати!
Колядують в місті діти,
Тож і звірам не сидіти!

Хоч вітри холодні дують,
Зайчик, їжак колядують,
Лис і олень підтягають,
Як уміють і як знають.

Їм підспівує і білка,
Голосочком, мов сопілка.
Навіть мишка, хоч маленька,
Теж підспівує злегенька.

Хоч вітри холодні дують,
Звірі в лісі колядують,
Всім пора колядувати,
Бо Різдво прийшло до хати.

Р. Завадович

❶ Розглянь малюнок. Кого із героїв вірша на малюнку немає?
❷ Якими спогадами, пов'язаними з колядками, ти можеш поділитися?
❸ Прочитай останні слова кожного рядка. Добери власні приклади співзвучних слів.

СЛОВНИК

пора́ колядува́ти – **eljött a kántálás ideje**
підтягають – **bekapcsolódnak az éneklésbe**
підспівує – **dúdol**
злегенька – **alig észrevehetően**
холо́дні дують – **hideg (szelek) fújnak**
голосо́чком – **hanggal**

Ялинка

Раз я взувся в чобітки,
одягнувся в кожушинку,
сам запрягся в саночки
і поїхав по ялинку.
Ледве я зрубати встиг,
ледве став ялинку брати,
а на мене зайчик – плиг!
Став ялинку відбирати.
Я сюди, а він туди...
– Не віддам, – кричить, – нізащо!
Ти ялинку посади,
а тоді рубай, ледащо!
Не пущу, і не проси!
І цяцьками можна гратись,
порубаєте ліси –
ніде буде і сховатись...

О. Олесь

⇨ Продовж діалог:

– Не віддам, – кричить, – нізащо!
Ти ялинку посади,
а тоді ...

З Новим роком!

З Новим роком, браття милі,
В новім щасті, в новій силі
Радісно вітаю вас
І бажаю, щоб в здоров'ї,
В мирі, з братньою любов'ю,
Відтепер ішов нам час.
Щирій праці Бог поможе!
Дай вам, Боже, все, що гоже!

І. Франко

З Новим роком!

Рік старий вирушає в дорогу,
залишає нам зоряний дім...
Кожний кожному щастя нового
зичить радісно з роком новим...

В. Сосюра

СЛОВНИК

кожуши́нка – **kis bekecs, kis bunda (bőrbekecs)**
плиг – **1. hopp, zsupsz; 2. ugrás**
леда́що – **lusta, naplopó**
цяцька́ми – **játékokkal**

Лижі й ковзани

Восени батько купив Борисові ковзани. А його другові Євгенові подарував батько лижі.

Думає Борис: що краще – ковзани чи лижі? Мабуть, лижі. Адже на лижах можна кататися скрізь: і в селі, і в лісі. А на ковзанах – тільки на ставку.

От і каже Борис Євгенові:

– Поміняємось, Євгене? Я дам тобі ковзани, а ти мені – лижі.

Помінялись.

Настали морози, а снігу немає. Замерз ставок. Катається Євген на ковзанах, а Борис сидить дома з лижами.

Узяв Борис лижі, поніс до Євгена й каже:

– Не будемо мінятись... Поверни мої ковзани, візьми свої лижі.

Євген нічого не сказав, віддав Борисові ковзани, а лижі забрав.

Того ж дня пішов сніг. Цілу добу кружляли лапаті сніжинки, білим килимом устеляли землю. Засипало снігом і лід на ставку.

Катається Євген на лижах, а Борис сидить дома з ковзанами. Минає тиждень, два. Щодня йде сніг.

Узяв Борис ковзани, прийшов до Євгена й каже:

– Ні, Євгене, таки поміняємось... Дай мені лижі, а собі візьми ковзани.

– А як завтра сніг розтане? – запитав Євген.

В. Сухомлинський

⇨ Колективна робота над твором.

❶ Хто головні герої оповідання?

❷ Скажи, які ще персонажі зустрічаються у творі?

❸ Прочитай в особах розмову двох хлопчиків.

❹ Продовж оповідання!

Загадка

Сам іду – вони ідуть,
Сам стою – вони стоять.

Лижі

СЛОВНИК

лижі – **sí, síléc**
ковзани – **korcsolya**
кружляли – **keringtek**
лапаті сніжинки – **itt: nagy hópelyhek**

Перевір себе

1. Які із прочитаних у цьому розділі творів тобі найбільше запам'яталися? Пригадай їх назви та авторів.

2. Автором вірша „Мамо, іде вже зима" є:
   а) Роман Завадович;
   б) Максим Рильський;
   в) Леся Українка.

3. У вірші Максима Рильського „Білі мухи" йдеться про:
   а) білі мухи;
   б) білі сніжинки;
   в) білий пух.

4. Олександр Олесь є автором вірша:
   а) „Всім пора колядувати";
   б) „Ялинка";
   в) „З Новим Роком".

5. Відгадай назву твору за його героями.
   Галя, Петрик, Кіндрат, Максим.

6. Які твори ілюструють ці малюнки?

7. З якого твору цей уривок?

Спітнілі, стомлені, радісні діти йшли до школи. Вони думали: ось бабуся Марія вийшла з хати, побачила стежечки, радіє...

а) „Лижі і ковзани";

б) „Свято Миколая";

в) „Протоптали стежку".

---

8. Скажи, які з цих слів можна використати для характеристики дітей (В. Сухомлинський „Протоптали стежку").

Уважні, чуйні, скромні, байдужі, завзяті, працьовиті, лініві, дружні.

---

9. Поясни, як ти розумієш назву цього розділу. А як би ти назвав його?

---

10. Відгадай ребуси і прочитай назви зимових місяців.

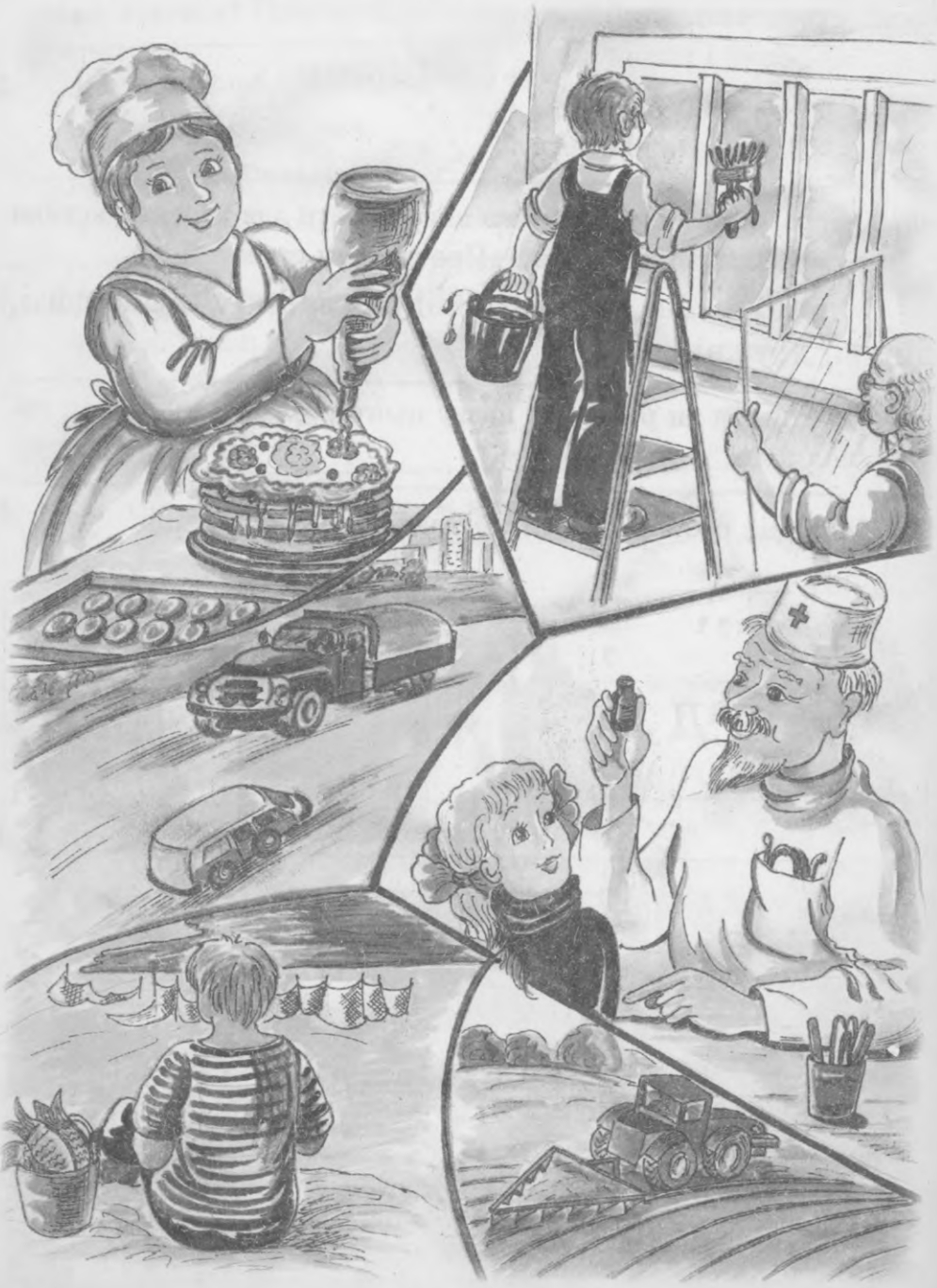

---

11. Склади за власними спостереженнями твір-розповідь „Зимові розваги".

Землю красить сонце,
а людину – праця

Яка професія найкраща?

– Яка професія найкраща? – сперечалися діти.

– Звичайно, лікар, – сказав один. – Я минулого року хворів та хворів. А лікар допоміг мені, і зараз я здоровий.

– Ні, – сказав інший. – Найпотрібніший учитель. Він нас навчає читати і писати.

– Найважливіші пожежники! – кричав третій...

З усіх боків несеться: „Льотчик!", „Продавець!", „Комбайнер!", „Водолаз!"...

Сперечалися довго, але так нічого й не вирішили. Тому що немає на світі найпотрібнішої і найважливішої професії. Усі вони потрібні й важливі. І лікар потрібний, і кухар, і доярка, і міліціонер, і радист, і слюсар, і електрик, і шофер, і комбайнер, і столяр, і зварювальник, й економіст, і перукар, і механік, і фотограф, і журналіст, і музикант, і юрист, і перекладач, і фермер, і токар, і тракторист, і рибалка, і швачка, і кондитер, і коваль, і прибиральниця, і лісник, і чоботар, і тесляр, і сталевар, і шахтар, і бухгалтер...

Кожний приносить своєю працею користь.

За Г. Плешканівською

❶ Яка професія тобі до вподоби і чому?

❷ Знайди і прочитай речення, яке виражає головну думку твору.

СЛОВНИК

пожежник – **tűzoltó**
електрик – **villanyszerelő**
льотчик – **pilóta**
водолаз – **búvár**
зварювальник – **hegesztő**
економіст – **közgazdász**
перукар – **borbély, fodrász**
фермер – **farmer, gazdálkodó**
чоботар – **csizmadia, cipész**
тесляр – **ács**
сталевар – **acélöntő**
журналіст – **újságíró**

Головна професія

Учитель,
лікар чи геолог,
письменник,
слюсар чи шахтар –
всі називають головною
одну професію: школяр!
Бо всім відомо,
що без школи,
без знань,
що мусиш там набуть,
не станеш у житті
ніколи тим,
ким з дитинства
мрієш буть.

А. Костецький

Руки

Тепла і ніжна –
в матусі рука.
Дужа й солона
вона – в моряка.
У сталевара –
міцна, мозолиста.
Легка, мов крило, –
в піаніста-артиста.
В лікаря –
чуйна.
Шорстка –
в хлібороба...
Тільки ніяка рука –
у нероби.

Л. Савчук

Чорні руки

Бабуся місила тісто. Воно було пишне, м'яке.

– Спечіть мені голуба з тіста, – попросив Юрко.

Бабусині руки почали ліпити голуба. Ось з'явилися крила, тонкі, ніжні, видно кожну пір'їнку. А руки в бабусі чорні, зморщені, з тонкими сухими пальцями. Не може онук одірвати очей від них – наче вперше побачив. От дістала бабуся голуба з печі – поставила перед онуком. А його і їсти жаль: білий, пишний, наче ось-ось полетить.

– Бабусю, – питає Юрко, – чому руки у вас чорні-чорні, а голуб білий-білий?

– Якби в мене були руки білі, не було б ні тіста, ні голуба.

В. Сухомлинський

❶ Про що попросив Юрко бабусю?

Прочитай, які руки були у бабусі.

А яким вийшов спечений голуб?

⇨ Поясни значення вислову:

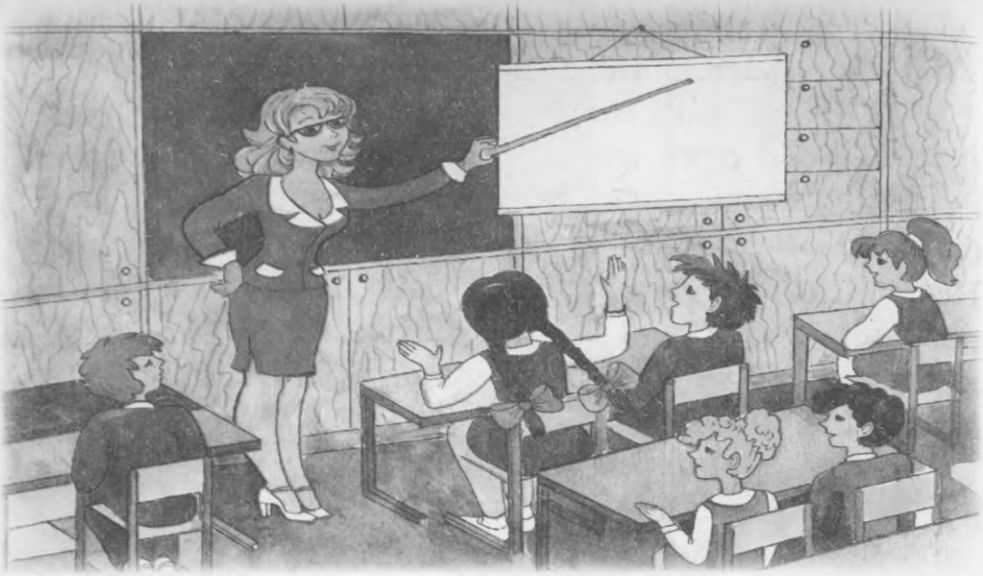
– Якби в мене були руки білі, не було б ні тіста, ні голуба.

Прислів'я

Сталь гартується у вогні, а людина – у труді.

СЛОВНИК

геолог – **földtantudós**
слюсар – **lakatos**
шахтáр – **bányász**
мозолиста – **bütykös, kérges**
шорстка́ – **durva, érdes**
у неро́би – **semmittevő**
мі́сила – **dagasztott**
пи́шне тісто – **dús tésztát**
змо́рщені руки – **ráncosak a kezei**
не одірвати очей – **nem tudja levenni róluk a szemeit**

Вчіться, діти!

Милі діти, вчіться пильно,
будуть із вас люди,
бо знання лиш тому другом,
хто його здобуде.
Бо хто як собі постелить,
так він буде спати,
а зросте зерно з учіння –
сам він буде жати.
Бо й тому потрібно вміти,
хто у полі косить,
без знання його робота
плоду не приносить.

В. Гренджа-Дóнський

❶ Розрізни лексичне значення слова **зерно** у таких словосполученнях:
а) зросте зерно з учіння;
б) зросте зерно пшениці.

❷ Поясни, як ти розумієш значення виділеного речення.

❸ Прочитай слова, які виражають головну думку вірша.

Нам треба вчитися

В країні нашій стільки справ,
і кожна з них цікава,
що я ще й досі не добрав –
яка ж найкраща справа?

Літак між хмарами водить?
У шахті працювати?
Ліси ростить, сади садить,
будинки будувати?

Н. Забіла

❶ Прочитай вірш відповідно до інтонаційних знаків.
❷ Як ти розумієш назву вірша?
❸ Яка справа у шкільну пору є найважливішою для тебе?

Працьовита ніч

Олегові не спиться.

– Тату, а ти коли лягатимеш?

– Ще пару годинок посиджу.

– Тату, а як ти ляжеш спати, це усі-усі дорослі поснуть також?

– Ні, звичайно.

– Так ніч же!.. Ти ж сам казав: відпочинок потрібен усім.

– Казав. І зараз кажу. Але є багато такої роботи, яка не закінчується ніколи. Чимало людей працює і вночі.

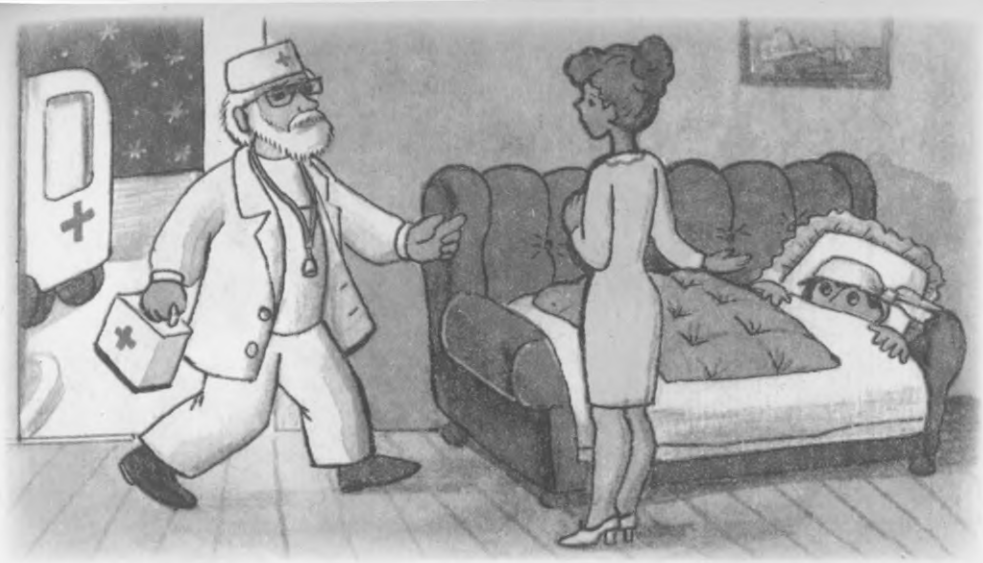
– Вночі? – дивується син.

– Так, вночі. Спеціальні зміни. Подивись-но, надворі ніч, а як є потреба – натиснув вимикач – і в кімнаті засвітилося світло.

А комусь треба чаю підігріти. Відкрив кран – набрав води, увімкнув газ – закипів чай. Виходить, хтось подбав про це.

Вранці підемо до магазину, а туди вже привезли й свіже молоко, й пухкий свіженький хліб. А комусь,

наприклад, потрібно дістатися в інший куточок міста. Він телефоном може викликати таксі. І лікарі чергують теж...

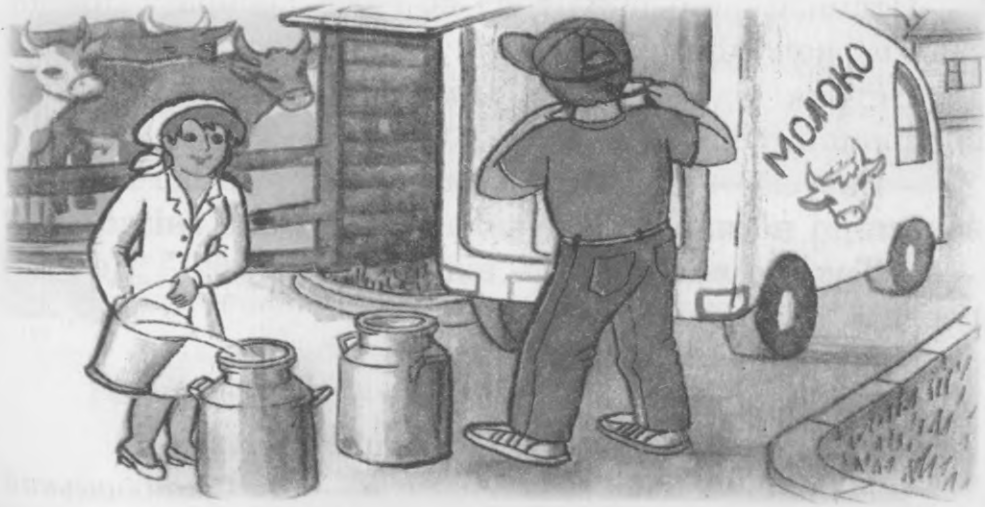
– А я думаю – ніч так ніч... Усі сплять.

– Ні, синку. Виходить, і ніч роботяща. Ну, а ти спи. Вже час. Завтра рано до школи.

В. Сухомлинський

❶ Люди яких професій працюють уночі? Назви їх.

❷ А хто працює лише вдень?

По волосинці

Прийшовши до лісу, бабуся з внуком сіли відпочити. Вони побачили, як до куща прилетіла маленька пташка. В дзьобику вона принесла волосинку. Петрик тихенько підвівся й глянув на кущ. Він побачив велике волосяне гніздо.

Пташка часто прилітала до гнізда, щоразу приносячи по волосинці.

Петрик від подиву й хвилювання стояв, широко відкривши очі.

– Бабусю, – пошепки запитав він, – невже вона по волосинці носила й збудувала таке велике гніздо?

– Так, по волосинці, – відповіла бабуся. – Це працьовита пташка.

Петрик стояв задуманий.

Через хвилину він сказав:

– Бабусю, я нестиму з лісу ваше пальто...

В. Сухомлинський

Хліб не зайчик з лісу носить

Хліб не зайчик з лісу носить –
Брат мій сіє, тато косить.
Хліборобом хочу стати,
Як мій братик, як мій тато.
Прибіжить із лісу зайчик –
Сам я дам йому окрайчик.

В. Гринько

1. Де і ким працює тато?
2. Що робить брат?
3. Ким мріє стати хлопчик?

* * *

Весну несе нам здалека
Чорногуз, або ж лелека.
На даху гніздо він в'є,
Хоч без даху – та своє.

⇨ Чи доводилося тобі бачити, як мостять гнізда лелеки?
⇨ Яке із прислів'їв до якого твору підходить?

Прислів'я

1. Бджола мала, а й та працює.
2. На дерево дивись, як родить, а на людину, як робить.
3. Маленька праця краща, ніж велике безділля.

СЛОВНИК

в дзьóбику – **a csőrében**
волосяне гніздо – **hajszálból, szőrből font**
пóшепки – **halkan, suttogva**
окрайчик – **a kenyér szélét, sarkát**

Кожна людина повинна

Мати з маленьким Петриком сіли у вагон, їдуть вони в далеке південне місто, на берег теплого моря – відпочивати.

Вечоріло. Мати послала на лавці постіль для себе і на окремій лавці – для Петрика. Хлопчик з'їв смачну булку з курячою ніжкою і яблуко. Ліг на м'яку подушку й питає матір:

– Мамо, ви говорили, поїзд веде машиніст. А вночі хто веде поїзд?

– І вночі – машиніст, – відповіла мати.

– Як? – здивувався Петрик. – Невже він вночі не спить?

– Не спить, синку.

– Ми спимо, а він не спить? – ще більше здивувався Петрик.

– Так, машиніст не спить.

– Як же це так? – не міг зрозуміти Петрик. – Адже йому спати хочеться.

– Хочеться, але він повинен вести поїзд. Кожна людина повинна.

– І я повинен? – запитав Петрик.

– І ти повинен.

– І що ж я повинен?

– Бути людиною, – відповіла мати. – Це – найголовніше.

Петрик довго не міг заснути.

В. Сухомлинський

План

1. Що зацікавило Петрика?
2. Про що хлопчик дізнався від мами?
3. Що означає вислів „бути людиною"?
4. Про яку професію ти дізнався із цього оповідання?
5. Ким працюють твої батьки?
6. Про яку професію ти мрієш?

Загадка

Полотно, а не доріжка,
Кінь біжить, сороканіжка.

Поїзд

СЛОВНИК

вагон – **vasúti kocsi, vagon**
машиніст – **gépész, mozdonyvezető**
вести поїзд – **vezeti a vonatot**
послала на лавці постіль – **megágyazott a vasúti padon (ülésen)**

Перевір себе

1. Як ти розумієш назву розділу?

2. Анатолій Костецький є автором вірша:
   а) „Руки”;
   б) „Вчіться, діти!”;
   в) „Головна професія”.

3. Оповідання „Працьовита ніч” написав:
   а) Микола Сингаївський;
   б) Василь Сухомлинський;
   в) Наталя Забіла.

4. Встанови послідовність рядків вірша Н. Забіли „Нам треба вчитися”. Прочитай строфу.

   – і кожна з них цікава,
   – яка ж найкраща справа?
   – що я ще й досі не добрав –
   – В країні нашій стільки справ,

5. Петрика з оповідання В. Сухомлинського „По волосинці” здивувала:
   а) бабуся;
   б) пташка;
   в) волосинка.

6. Назви оповідання, у якому головними героями є:
   бабуся, внук, пташка.

7. Доповни речення словами із вірша Л. Савчук „Руки”.

   У матусі рука ... і ... .
   У моряка ... й ... .
   У сталевара ... , ...
   У хлібороба ... .

8. Добери до назв предметів їхні ознаки (за оповіданням В. Сухомлинського „Чорні руки”).

Тісто було ... .
Крила голуба ... .
Руки у бабусі ... .
Голуб ... .

9. Знайди в оповіданні В. Сухомлинського „Працьовита ніч” синоніми до слова **працьовита**.

10. Встанови назви творів за допомогою малюнків.

11. Допиши міркування.

Бути людиною – це...

12. Поясни зміст одного із прислів’їв (у формі розповіді).

1. Чого навчишся й будеш вміти –
за плечима не носити.
2. Чого Івась не навчився,
того й Іван знати не буде.

Нема без кореня рослини, а нас, людей, – без Батьківщини

Гімн України

Слова ***Павла Чубинського***
Музика ***Михайла Вербицького***

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:
Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Україна

Україна, любі діти, –
Наш чудовий край.
Там ліси, і полонини,
І луги, і гай.

І річок прудких багато.
Й рибок у них тьма!
Все те є, кохані діти,
Вітчизна свята.

Україна – це біленькі
У садках хатки,
Ниви, збіжжям засіяні,
Запашні квітки.

І міста розлогі, чисті, –
Знай, дитя, це, знай!
Україна наша рідна –
Це чудовий край!

І. Савицька

❶ Коли святкуємо День незалежності України?
❷ Добери близькі за значенням слова до слів **чудовий**, **рідний**.

СЛОВНИК

полони́ни – **polonina, havasi legelő**
прудки́х – **gyors, sebes**
тьма – **rengeteg**
збі́жжям – **gabonafélékkel**
розло́гі – **tágasak**

Древній Київ

Давній народ, який оселився над Дніпром, називався полянами. Жили поляни родинами і мали своїх князів. Були серед них три брати: одного звали Кий, другого – Щек, третього – Хорив. І була в них сестра Либідь.

Поселився Кий на одній горі. Щек – на другій, що тепер зветься Щекавицею. А Хорив – на третій горі. Від нього вона назвалася Хоревицею.

Збудували брати місто і на честь старшого брата назвали його Києвом. Навколо міста росли ліси, дрімучі бори. Водилися там різні звірі. І жили там люди тямущі і працьовиті.

В багатьох походах побував Кий. А повернувся в своє місто на горах, тут і помер. І брати його Щек і Хорив, і сестра їхня Либідь тут похоронені. Від Либеді й стала річка, яка впадає зараз у Дніпро, називатися Либіддю. Після смерті братів рід їхній довго князював у полян, у древньому місті Києві.

За літописом

❶ Що ти знаєш про заснування міста Києва?

❷ Чому річка, яка впадає у Дніпро, називається Либіддю?

⇨ Чи доводилося тобі хоч раз побувати у Києві? Розкажи про свої враження від перебування в столиці України.

* * *

В нас велика Батьківщина,
Та одна ми є родина:
Українці з гір і долів,
Зі степів гучних просторів.
Різні в кожного убори,
Говір, вишивка, узори,
Але кожен промовляє:
„Україна нас єднає"!

І. Макота

❶ Що об'єднує всіх людей? Скажи про це словами вірша.

Мій рідний край

Завітайте в Прикарпаття,
Завітайте, люди добрі,
Завжди будем раді вам.
Хлібом-сіллю вас зустрінем,
Гарну пісню заспіваєм –
Шану вашим світлим дням.

Приспів:
Край, мій рідний край,
Чудовий край Черемоша й Прута.
Ти, моя земля,
Ти рідна матінко, моя земля.

М. Мозговий

❷ Прослухай пісню „Мій рідний край" у виконанні народної артистки України Софії Ротару.

Український віночок

Мабуть, кожна дівчинка вміє плести віночок – із жовтих сонечок-кульбаб чи з кленових листочків, короною чи просто, з'єднуючи в барвисте коло лісові й лугові квіти.

Впліталося до віночка багато різних квітів, як-от: ружа, калина, безсмертник і деревій. Де б не проросла ця рослина, там вона завше цвіте. Тому й люди вплітали її до віночка як символ нескорености.

А барвінок до людської оселі, до городу тягнеться. Взимку відвар барвінку п'ють від простуди, влітку барвінком прикрашають святковий хліб, хату, плетуть з нього весільні віночки. Цілий рік його шанують, бо вважають символом життя.

А безсмертник дарує здоров'я нашому роду людському.

Цвіт вишні та яблуні – символ материнської любові.

Любисток і волошки у віночку – це символ людської відданості.

Ромашка ж приносить не тільки здоров'я, але й доброту та ніжність, і вплітають її з кетягами калини та цвітом яблуні, вишні. Переплітають з вусиками хмелю – символу гнучкості й розуму.

А всього в українському віночку дванадцять квіточок, кожна – лікар, оберіг.

За О. Кириченко

❶ Назви квіти, які є в українському віночку.

❷ Знайди в тексті і прочитай, що говориться про:

а) калину;
б) барвінок;
в) безсмертник;
г) цвіт вишні, яблуні;
д) любисток, волошки;
е) хміль.

⇨ Які лікувальні властивості цих квітів і чому їх називали оберегами?

⇨ До якого жанру належить цей текст?

⇨ Добери і запиши синоніми до слів: **ніжна, гарна**.

Прикмета

Калина рано зачервоніла – зима буде рання й люта.

СЛОВНИК

волóшки – **búzavirágok**
безсмéртник – **vasvirág, szalmavirág**
оберíг – **megvéd, megóv**
барвíнок (могільник) – **télilonc, télizöld**
деревíй (тисячолистник) – **cickafark, egérfarkfű**
любúсток – **lestyán (orvosi)**
клен – **juharfa, jávorfa**
хміль – **komló**
сúмвол нескóреності – **a leigázhatatlanság jelképe**
сúмвол гнýчкості – **a hajlékonyság (ruganyosság) jelképe**
сúмвол вíдданості – **a hűség, az odaadás jelképe**

Журавлиний край

З давніх-давен, долаючи негоду, назустріч сонцю й теплу летять над землею журавлі.

Куди пролягає їхня нелегка путь?

Цікаві очі вдивляються в підхмар'я, допитливі вуха вслухаються в тужливе: кру, кру, кру... І вже здається, що попереду зграї – сонцесяйний могутній крун (так називали журавлів наші давні предки). Його великі й дужі крила виблискують у сонячних променях і вказують дорогу іншим птахам.

Упевнено веде свою зграю крун додому, туди, де затишно й тепло, де небо волошково-синє, а сонце лагідне й привітне, де повноводні річки й мальовничі плеса озер, де духмяні трави й неозорі лани, де мирні й працьовиті люди-орачі, що своїми добрими руками примножують багатства землі.

Знає крун, що немає найменшої небезпеки від тих людей, адже люблять і поважають вони птахів, а надто журавлів. Ця любов і повага проросли дивним цвітом у народній душі. Яких тільки журавлів не вигадали наші предки! Це й дерев'яний журавель біля криниці, і кмітливий журавель з казки, і журавель-мрія – прислів'я... Можливо, навіть землю свою назвали вони на честь золотокрилих крунів-журавлів Україною – журавлиним краєм.

О. Данилевська

⇨ Прочитай оповідання і перекажи його за планом.

План

❶ Куди летять журавлі, долаючи негоду?
❷ Куди веде свою зграю крун?
❸ За що люди люблять і поважають цих птахів?
❹ Прочитай, яких ще журавлів вигадали наші предки.
❺ Чому Україну називають журавлиним краєм?
❻ Розглянь малюнок і розкажи, що на ньому зображено.

Загадка-добавлянка

Ген від рідної землі
Відлітають ... .
В теплім вирії вони
Дожидатимуть ... .

СЛОВНИК

журавли́ний край – **a darvak hazája (itt)**
дола́ючи него́ду – **leküzdve a rossz időjárást**
підхма́р'я – **égbolt**
тужли́ве – **szomorú, bánatos**
санцеся́йний крун – **verőfényes, napfényes**
лю́ди-орачі́ – **földműves (ember)**

Велика й чиста церква була схожа на гребінь хвилі, що піниться легким шумовинням. Князь зупинився серед храму. По свіжих, тільки-но потинькованих стінах стрибали лише сонячні зайчики та зрідка пробігали примхливі тіні. Сьогодні мали розпочати малювати фрески. Майстри-художники саме готували пензлі. Кожен їх рух ловило якесь хлопченя.

– Ти учень? – запитав князь.

– Так, – відповів хлопчик і зосередженим поглядом повів за майстром.

– А чи знаєш ти, що це за церква? – знову звернувся до хлопчика князь.

Хлопчина, змушений відірватися від вправних майстрових рук, незадоволено відповів:

– Це храм святої Софії, який наказав збудувати великий князь Ярослав.

– А чому він так називається? – не припиняв розмови князь.

– Не знаю, – мовив хлопчик, і оченята заблищали вогнем цікавості.

– „Софія" – грецькою „мудрість". Отож звелів Ярослав побудувати храм, щоб звести пам'ятник мудрості, адже вона допомогла йому зміцнити державу, розбити підступних степовиків у вирішальній битві, що відбулася саме на цьому місці. Мудрість, – вів далі князь, – зробила щасливим народ, подарувавши йому мир...

А ще Ярослав хотів, щоб з цього храму зі зваженим словом та книгами пішла мудрість по всій землі Руській, просвітила наукою багатьох дівчаток та хлопчиків, щоб множили вони славу Київської Русі.

Усе своє життя дбав Ярослав про поширення освіти й культури у своїй державі. Тому й назвали його Мудрим.

Великою та могутньою була Київська Русь за його князювання. Непереможною виявилася сила мудрості, зерна якої посіяв Ярослав серед свого народу.

За О. Данилевською

1. Хто наказав збудувати храм святої Софії?
2. Чому храм так називається?
3. Чому князь Ярослав звелів звести пам'ятник мудрості?
4. Знайди і зачитай, про що дбав князь все своє життя.
5. Чому його назвали Мудрим?

СЛОВНИК

зе́рна мудрості – **a bölcsesség magvai**
князь – **fejedelem; herceg**
храм – **templom**
потинько́ваних – **bevakolt, megtapasztott (fal)**
фрески – **falfestmények, freskók**
пензлі – **ecset**
примхли́ві – **különös**
держа́ва – **állam**
просвіти́ла нау́кою – **művelte, oktatta**

Перевір себе

1. Прочитай ще раз назву розділу. Без чого нема рослини? А людей?

2. Що єднає всіх людей? Скажи про це словами вірша.

3. Автором вірша „Україна" є:
   а) Наталя Забіла;
   б) Інна Савицька;
   в) Іван Франко.

4. Пригадай, з якого твору ці слова:

   Були серед них три брати: одного звали Кий, другого – Щек, третього – Хорив. І була в них сестра Либідь. Поселився Кий на одній горі. Щек – на другій, що тепер зветься Щекавицею. А Хорив – на третій горі.
   а) „Журавлиний край";
   б) „Древній Київ";
   в) „Зерна мудрості".

5. На честь котрого із братів назвали місто Києвом?
   а) Хорива;
   б) Щека;
   в) Кия.

6. Поєднай правильно назви квітів, що вплітаються до українського віночка, з їх символами.

Барвінок –	символ нескорености;
безсмертник –	символ материнської любові;
любисток і волошка –	символ гнучкості і розуму;
калина –	символ життя;
цвіт вишні та яблуні –	символ здоров'я;
хміль –	символ людської відданості.

7. Продовж речення словами із вірша І. Савицької „Україна”.

Україна – це ліси, полонини, ...

8. За змістом оповідання О. Данилевської „Журавлиний край” добери до слів-назв ознак слова-назви предметів, які вони характеризують.

Сонцесяйний могутній ... ;
великі й дужі ... ;
волошково-синє ... ;
лагідне й привітне ... ;
повноводні ... ;
мирні й працьовиті ... .

9. Які зерна посіяв великий князь Київської Русі Ярослав Мудрий серед свого народу?

а) зерна пшениці;

б) зерна мудрості;

в) зерна науки.

10. Склади твір-розповідь про свій рідний край.

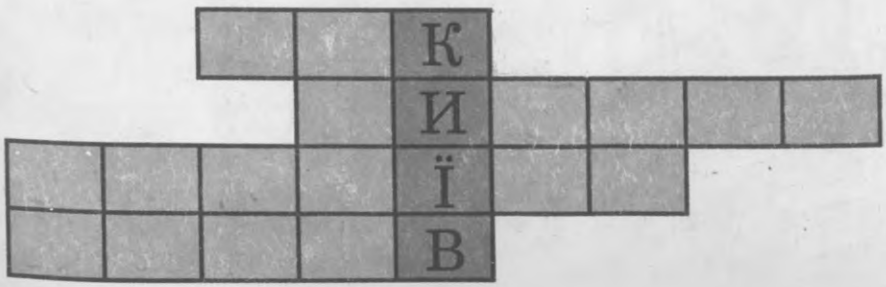
11. Розгадай кросворд.

1. На честь кого із братів гора називається Щекавицею?

2. Як називалась його сестра?

3. Як називається наша Батьківщина?

4. Назви ім’я брата, на честь якого назвали гору Хоревицею.

Весняний день рік годує

Сонце сипле квіти

Уже в дітей порожевіли личка,
Уже дощем надихалась рілля.
І скрізь трава,
Травиченька,
Травичка!
І сонце сипле квіти, як з бриля.

Л. Костенко

Вишенька зацвіла

Зацвіла уперше вишенька
У садочку, під вікном,
Наче білосніжна вишивка,
Вкрила деревце кругом.

Мов тоненькою мережкою,
Кожну гілку хтось розшив.
Побіжу до неї стежкою,
Ще вогкою від дощів.

Хто ж це нічкою темненькою
Деревце нам прикрасив,
Щоб побачила раненько я
Вишеньку в усій красі?

Хто ж ця чудо-вишивальниця?
Хто ця панночка ясна?
Хто ця наша піклувальниця?
Мама каже: Це Весна!

А. Косовська

1. Прочитай вірші мовчки.
2. Скажи, який настрій з'явився у тебе при читанні віршів: сумний, радісний, тривожний.
3. Які зміни сталися у природі з приходом весни?
4. Знайди і зачитай слова, якими автор характеризує весну. Випиши їх.
5. Прочитай вірші вголос з відповідною до змісту інтонацією.

СЛОВНИК

порожеві́ли ли́чка – **rózsaszínű lett az arcuk**
нади́халась рілля́ – **teleszívta magát a szántóföld**
як з бриля́ – **mint a (szalma)kalapból**
мере́жкою – **azsúrral**

Шпаки прилетіли

Небо блакитне-блакитне, а по ньому білими пір'їнками пливуть хмарки. Повітря пахне тополиною смолою так гостро й солодко, що починає паморочитися голова.

– Ось і настав час для шпаків! – сказав дід.

Але скільки Андрій не вставав зрання, скільки не прислухався до пташиних голосів, так шпаків і не побачив.

А якось подув теплий вітер, визирнуло сонце, і звідкись згори почувся тихий, протяжний свист.

„Невже шпаки?" – Андрій придивився до дерев і помітив на берізці п'ять темних пташок. Вони сиділи на гілках біля самого верховіття. Потім раптом сполохались, закричали, здійнялись із дерева і полетіли до річки. А за півгодини знову повернулися в сад. Стали перевіряти свої минулорічні квартири, викидати з них сміття, курячі пір'їни. Але що таке?! Один чорний шпак з кільцем на нозі місця собі не знайде. Обережно позирає то на Андрія, то на свій дім на березі, а всередину зазирнути побоюється. „Може, там хто поселився?" – подумав хлопчик.

І справді, згодом з отворика визирнула темна мордочка. Андрій схопив палицю і постукав по стовбуру:

– Вилізай-но скоріш!

Із шпаківні вискочила білка. Побігла по стовбуру догори, перескочила на липу, потім на тополю – і пострибала собі геть.

– Хай незвана гостя в лісі живе, – сказав їй услід дідусь. – У сосняку та березняку їй подобається.

Андрій прозвав шпака Яшкою.

Коли грядки на городі копали, Яшка поруч крутився – жуків, черв'яків підбирав. А потім пурхав на березу, давав свій концерт.

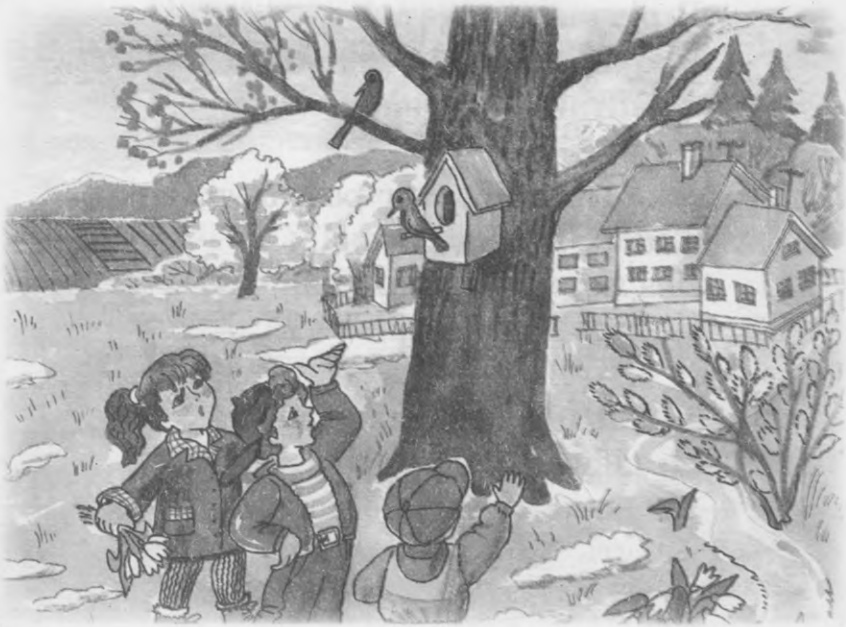
Незабаром вивелися маленькі шпаченята.

Андрієві захотілося допомогти шпакам. Тільки як це зробити? Він збігав на кухню і приніс блюдце вівсяної каші. Поставив його під деревом. І треба ж такому статися – Яшка відразу ж злетів на землю, набрав повен дзьоб каші і шмигнув у шпаківню. Андрій зрадів і поділився новиною з дідом.

– Добру справу зробив. – Дідусь поплескав онука по плечу. – Шпак не тільки голосистий, але й кмітливий.

О. Барков

❶ Прочитай текст, поділи його на змістові частини.
❷ Склади план оповідання і перекажи його за своїм планом.
❸ Яку добру справу зробив Андрій? Розкажи, як ти піклуєшся про птахів.

СЛОВНИК

па́морочитися – **megszédül, elbódul (a fej)**
протя́жний свист – **vontatott, elnyújtott fütty**
сполоха́лись – **megijedtek, megrémültek**
зазирну́ти – **bekukkantani, bepillantani**
пу́рхав – **felröppent**

Ластівки

Пригріва весняне сонце.
В рівчаках біжать струмки.
Метушаться за віконцем
клопітливі ластівки.

Вже останній сніг розтанув.
Тепло. Весело. Весна!..
Яся встала вранці-рано
та відразу до вікна:

– Чом це, мамо, пташенята
до вікна летять щомить?
Це вони до мене в хату,
мабуть, хочуть залетіть?

Відчини віконце, мамо,
хай вони сюди летять!
Я дивитимусь,
руками я не буду їх займать!

Підлетіли. Відлетіли.
Тільки крильця – блим та блим!

– Це вони будують вміло
для своїх малят дім.

Все працюють безупинно,
не марнують, бачиш, час.
Грудочки м'якої глини
в дзьобах носять раз у раз.

Скоро буде тут гніздечко,
добре зліплене з землі.
В нім лежатимуть яєчка
у м'якесенькім кублі.

Потім будуть пташенята,
ненажери – просто страх!
Цілий день їм батько й мати
все носитимуть комах.

Підростуть в малят крила,
мати їх навчить літать,
– так, як мама Ясю вчила
в книжці літери читать.

Н. Забіла

❶ Прочитай вірш і скажи, яку картину ти уявляєш?

Прикмета

Ластівка літає низько над землею – чекай дощу.

СЛОВНИК

в рівчака́х – **sekély árkokban**
клопітли́ві – **gondterhelt**
не мару́нують (час) – **nem vesztegetik (az időt)**
гру́дочки глини – **agyagrögök**
ненажери – **torkos, falánk**

Великдень

Навесні відзначають одне із найбільших християнських свят – Великдень – свято Воскресіння Ісуса Христа. Великодню передує Великий піст. Наші предки дуже сумлінно дотримувались посту: протягом цього часу не їли (особливо по п'ятницях) ні м'ясних, ні молочних страв.

За тиждень до Великодня святкують Вербну неділю. У цей день святять у церкві вербові гілочки. Вважалося, що свячена верба має силу оберігати людей від хвороб, усіляких напастей. Тому був звичай „бити" освяченою лозою кожного зустрічного, і особливо дітей, примовляючи при цьому:

Не я б'ю – верба б'є,
За тиждень – Великдень,
Недалечко – красне яєчко.
Будь здоровий, як вода,
Будь багатий, як земля,
Будь плідний, як лоза!

Весна у лісі

У білки народилися маленята-білченята. Вони зовсім безпорадні, сліпі, голі, схожі на мишенят, тільки більші трохи. Білка-мати перші дні й не покидає їх самих, усе відігріває, годує.

А от зайченята зовсім інші... Минулого року, на початку березня, ми з товаришем швидко вийшли з-за кущів та заростей торішнього бур'яну. Вітер був сильний... Глянь – зайчиха пострибала в інший від нас бік. А на вогкому бур'яні, біля сніжку, метушаться двоє малесеньких зайченят. Вони страшенно перелякались, побачивши таке страхіття, – дві довгоногі високі постаті.

Ми їх не чіпали, і вони наче крізь землю провалились – так швидко сховалися в колючому чагарнику...

А ось кажан, летюча миша, ще висить вниз головою у дуплі. Але вже сниться йому сни про те, що він безшумно літає і ловить нічних комах. Він незабаром вилетить. А зараз нехай досипляє свою зиму.

Ось мурашина купа. Мурашки починають прокидатись. Сонні вони які, неповороткі... Мабуть, ще й не чують, що навколо співають синиці, коноплянки, чижі...

О. Копиленко

❶ Рання чи пізня весна описана в тексті? Як ти це встановив?
❷ Що нового ти дізнався про білочку, зайчика?
❸ Які сни бачить кажан?
❹ Прочитай останній абзац тексту. Перекажи його.

Загадка

Довгі вуха, куций хвіст –
Моркву і капусту їсть.
В сніжну зиму залюбки
Обгризає яблуньки.

Заєць

Прикмети

Багато проліскiв навесні – на врожай картоплі.
З берези тече багато соку – на дощове літо.
Вишні пишно цвітуть – жито рясно квітуватиме.

СЛОВНИК

безпора́дні – **tehetetlenek, gyámoltalanok**
відігріва́є – **melengeti**
за́ростей – **benőtt**
торішнього – **múlt évi, tavalyi**
метуша́ться – **nyüzsögnek, futkosnak**
кажа́н – **denevér**
неповороткі́ – **lomhák, ügyetlenek**

Перевір себе

1. Які картини природи постають у твоїй уяві під час читання творів цього розділу?

2. Назви твір, який найбільше припав тобі до душі. Хто його автор?

3. Як називає весну А. Косовська у вірші „Вишенька зацвіла”?

   а) Чудо-дівчинка;

   б) чудо-вишенька;

   в) чудо-вишивальниця.

4. Які зміни сталися в природі з настанням весни? Скажи про це словами із вірша Л. Костенко „Сонце сипле квіти”.

5. Пригадай, з якого твору цей уривок. Постав за змістом уривка 2–3 запитання.

У білки народилися маленята-білченята. Вони зовсім безпорадні, сліпі, голі, схожі на мишенят, тільки більші трохи. Білка-мати перші дні й не покидає їх самих, усе відігріває, годує.

   а) „Ластівки”;

   б) „Весна у лісі”;

   в) „Шпаки прилетіли”.

6. З яких творів ці герої?

7. За змістом оповідання О. Баркова „Шпаки прилетіли” продовж ряди співзвучних слів.

Шпаки – жуки, ... ;
прилетіли – сіли, ... ;
Яшка – кашка, ...

8. Пригадай вірш Н. Забіли „Ластівки”. Прочитай малюнки словами.

Пригріва весняне .

В рівчаках біжать .

Метушаться за

Клопітливі .

9. З’єднай частини речення з відповідними порівняннями.

Будь здоровий,	як земля.
Будь багатий,	як лоза.
Будь плідний,	як вода.

10. Склади усний твір-опис весняного неба.

11. Розгадай ребус і прочитай назву розділу.

 ”” ний д п

 і а г 1” є.

Видатні письменники України

Тарас Григорович Шевченко

Один вечір з життя Шевченка в Києві

Жара липневого дня спадала. У хату влетів вітер, приніс різкий подих Дніпра і заметушив сторінками книжку, яка лежала на колінах поета. Недавно повернувся він додому і відпочивав; зустрівся під Лаврою дідлірник, тут поет просидів день, малюючи його. Тепер віддавався всією душею своїй самоті, спогадам.

Ще так недавно він пас ягнята „голодний, босий. Трохи не голий". Ще так недавно він був бездомним кріпаком, потім козачком у панських покоях...

Потім, Боже милий! У царському саду, на лавочці, сидить він, оточений статуями з мармуру, і малює їх. Вони немов нахиляються над ним і розповідають про світ краси, недоступний бідному Тарасу.

Та ось щирі друзі викупили його, і він – вільний чоловік! Став учнем художньої академії.

К. Гриневичева

❶ Розкажи, що тобі відомо з життя і творчості Тараса Григоровича Шевченка.

Село

Село! І серце одпочине:
Село на нашій Україні,
Неначе писанка, село.
Зеленим гаєм поросло.
Цвітуть сади, біліють хати,

А на горі стоять палати
Неначе диво. А кругом
Широколистії тополі,
А там і ліс, і ліс, і поле,
І сині гори над Дніпром.
Сам Бог витає над селом.

Т. Шевченко

❶ Прочитай вірш і скажи, з чим порівнює Тарас Шевченко село на нашій Україні.

❷ Які вірші цього славетного поета ти ще знаєш?

СЛОВНИК

різкий подих – **éles fuvallat (itt)**
лірник – **vándor énekes**
був бездомним кріпаком – **hajléktalan jobbágy volt**
оточений статуями – **szobrokkal körülvéve**
з мармуру – **márványból**
палати – **házak**
витає – **lebeg**

Іван Якович Франко

Розвивайся, лозо...

Розвивайся, лозо, борзо,
Зе́лена діброво!
Оживає помертвіла
Природа наново,
Оживає, розриває
Пута зимовії,
Обновляєсь в свіжі сили
І свіжі надії.

Зеленійся, рідне поле,
Українська ниво!
Підоймися, колосися,
Достигай щасливо!
І щоб всяке добре сім'я
Ти повік плекала,
І щоб світу добра служба
З твого плоду стала!

І. Франко

❶ Як сказано у вірші про зміни в природі навесні?

❷ Які почуття виникають у тебе під час читання вірша?

⇨ Склади розповідь за своїми спостереженнями над пробудженням природи навесні.

⇨ Поясни значення вислову: „обновляєсь в свіжі сили і свіжі надії".

Спомин

У садочку в холодочку
гарна мати молода
возить донечку в візочку,
возить звільна і гойда.

Мірно, наче пташка в клітці,
з щеблика на щеблик скаче,
возить доню в холодочку,
хоч дитина спить, не плаче.

До візка не заглядають
материнські очі чулі,
лиш уста тихенько шепчуть:
„Люлі-люлі, люлі-люлі".

І. Франко

❶ Про що йдеться у вірші?
❷ Яку пісню співає мама дитині?

⇨ Які спогади виникають у тебе при читанні вірша?
⇨ З якою інтонацією в голосі необхідно читати цей вірш?

Прислів'я

Мати – берегиня роду.
Дитина плаче, а матері боляче.
Нема того краму, щоб купити маму.

СЛОВНИК

розвивайся, лозо́, бо́рзо – **lombosodjál fűzfavessző, serényen**
оживає помертві́ла приро́да – **éled az elhalt természet**
наново – **újból**
пу́та зимові – **a tél béklyója**
обновляєсь – **újjászületik, megújul**
плека́ла – **dédelgettél, gondoskodtál**
краму – **bolt**

Леся Українка
(Лариса Петрівна Косач)

Давня весна

Була весна весела, щедра, мила,
промінням грала, сипала квітки,
вона летіла хутко, мов стокрила,
за нею вслід співучії пташки!..

Все ожило, усе загомоніло –
зелений шум, веселая луна!
Співало все, сміялося, бриніло,
а я лежала хвора й самотна.

Я думала: „Весна для всіх настала,
дарунки всім несе вона ясна,
для мене тільки дару не придбала,
мене забула радісна весна".

Ні, не забула! У вікно до мене
заглянули від яблуні гілки,
замиготіло листячко зелене,
посипались білесенькі квітки...

Моя душа ніколи не забуде
того дарунку, що весна дала;
весни такої не було й не буде,
як та була, що за вікном цвіла.

Леся Українка

❶ Прочитай уважно вірш. Який настрій поетеси передано у ньому?
❷ З якою інтонацією ти прочитаєш перші три строфи вірша?
❸ Який дарунок принесла весна Лесі Українці? Прочитай словами вірша.

СЛОВНИК

ху́тко – **gyorsan, sietve**
бриніло – **1. zengett; 2. csobogott; 3. ragyogott**
самотна́ (само́тня) – **magányos**
не придба́ла – **itt: nem hozott**
замиготі́ло – **itt: elkápráztatták a szemem**

Михайло Михайлович Коцюбинський

Десять робітників

Зайшов я колись до одної жінки в хату – Одаркою звали жінку. Дивлюсь, а у неї в хаті чисто, гарно так: діти умиті, чисто одягнені, обід зварений.

– Як ви встигаєте все поробити? – питаю я в Одарки. А вона каже:

– Як же мені не встигнути! У мене служать аж десять добрих робітників. Вони мене слухають: що не скажу – зроблять, один одному помагають...

– Які ж то у вас робітники?

– А ось вони! – засміялась Одарка і поклала на стіл свої десять пальців.

М. Коцюбинський

❶ Чому оповідання має таку назву?

❷ Хто були ті десять робітників, які допомагали жінці?

❸ Як ти думаєш, про яких людей кажуть: „У нього золоті руки”?

Загадка

У двох матерів
по п'ять синів
і у всіх одне ім'я.

Прислів'я

Очам страшно, а руки зроблять.
У невмілого руки не болять.

Олена Пчілка
(Ольга Петрівна Косач)

У пригоді

Українська народна казка, записана Оленою Пчілкою

Пішов одного разу Лев на лови та й зустрів Мишку. Хотів її з'їсти, вже й лапою придушив. А Мишка каже йому:

– Ой Леве, могутній володарю! Не їж мене, змилуйся наді мною, бідною маленькою Мишкою! Я тобі за те в пригоді стану!

Засміявся Лев:

– Ти мені в пригоді станеш? Якась нещасна Мишка – мені, цареві над звірами, в пригоді можеш стати?! В якій же пригоді?

– А хто може теє знати, – каже Мишка, – тільки благаю я тебе – згляньсь наді мною!..

Глянувся Лев, відпустив Мишку. Подякувала вона й побігла швиденько до своєї нірки.

Коли це якось потрапив Лев у тенета. Б'ється, сердешний, борсається в тенетах, нічого не зробить – ще гірше запутався в сітку. Аж де не взялась Мишка, – одну

петельку перегризла, другу... Як заходилась, то таку дірку в тенетах зробила, що Лев і виліз!

Тоді Мишка каже Левові:

– А що ж, бачиш, і я, маленька Мишка, тобі в пригоді стала!

– Бачу, – каже Лев, – віддячила ти мені і навчила мене!.. Спасибі тобі!

1. Куди пішов Лев?
2. Прочитай в особах, яка розмова відбулася між Левом і Мишкою.
3. Як Мишка врятувала Лева?
4. Чому вчить нас ця казка?

Прислів'я

Світ не без добрих людей.

СЛОВНИК

на ло́ви – **vadászatra**
придуши́в – **fojtogatni kezdte**
володарю – **uram, uralkodóm**
у тенета – **vadászhálóban**
бо́рсається – **vergődik**
петельку – **hurkot**
змилуйся – **irgalmazz**
згляньсяся – **szánj meg**

Юрій Федькович

По щирості

Один господар прийшов з міста, дає синкові медівник та й каже:

– На, Василько! Та поділися з Петриком по щирості.

– А то як ділиться по щирості? – питає Василько.

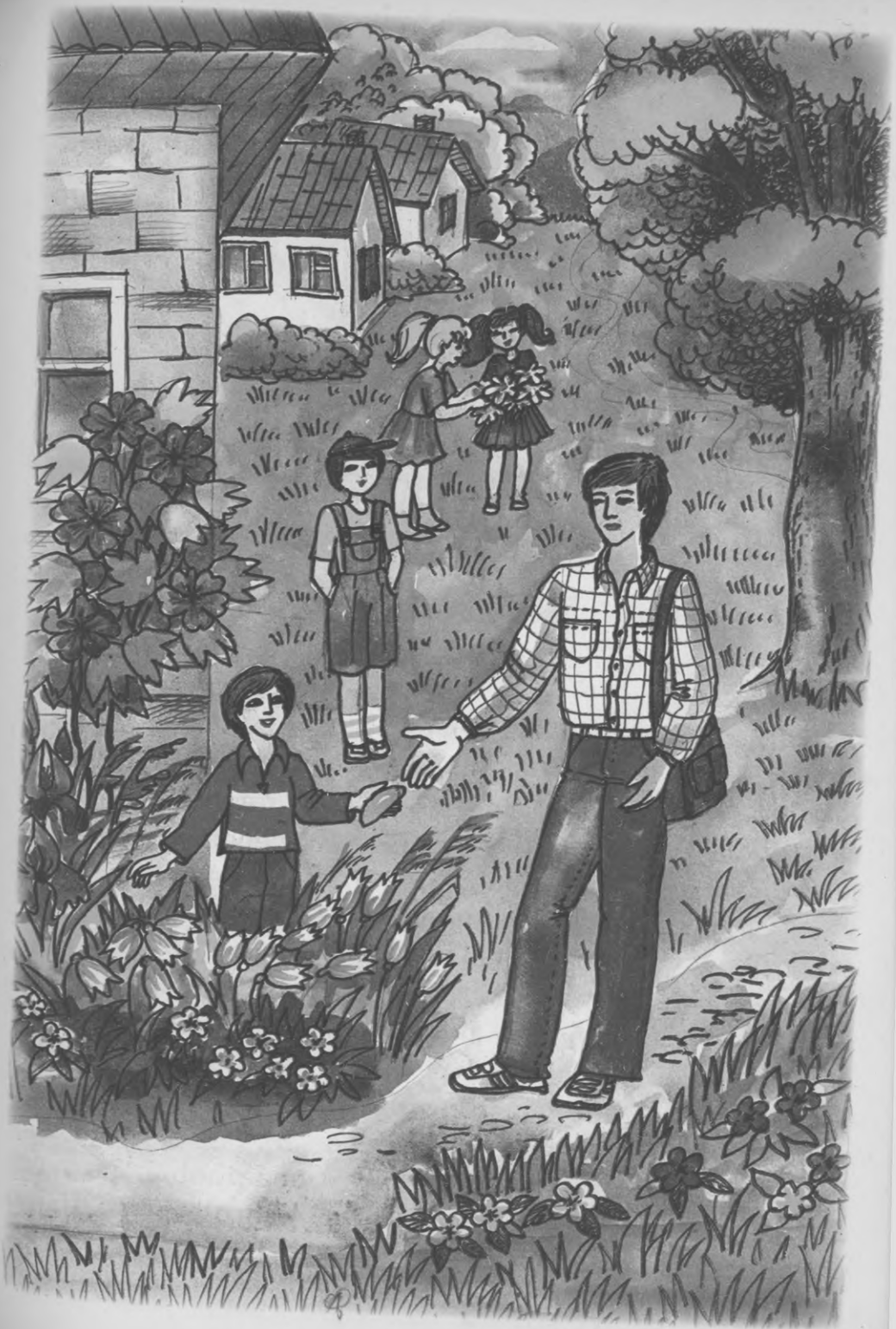
– Отак, синку, – каже отець. – Як переломиш медівник, то даси більше половини Петрикові. А собі лишиш менше. Це називається по щирості.

– То дайте Петрикові медівник, хай він ділить по щирості.

Ю. Федькович

❶ Чому Василько не захотів сам ділити медівник?
❷ Як ти думаєш, який Василько?
❸ Як ти розумієш вислів „ділитися по щирості”?

Все, чого бажаєте, що б вам робили люди,
так і ви робіть їм *(Матвія 7:12)*

Олександр Васильович Духнович

Добро сильніше за зло!

Жила на світі зла чарівниця. Нікого не любила. Хотіла панувати над світом. Щоб вітер, сонце, вода слухались тільки її. Щоб не було людей, вона висушила всі моря, озера, річки, ставки.

Без води люди стали вмирати. Журавель бачив, старався допомогти. Ось одного разу в густих кущах побачив він маленьке джерельце. Показав його людям. Вони вночі приходили брати воду. Але одного разу, облітавши ліси і поля, стомлений журавлик прилетів напитись води, і побачила його чарівниця. Вона розгнівалась і зачарувала його назавжди.

А маленьке джерельце раптом перетворилось у велику криницю. Чарівниця не могла нічого вдіяти. Добро сильніше за зло!

О. Духнович

Перевір себе

1. Назви імена відомих тобі українських письменників.

2. Хто автор цих рядків і з якого вони твору?

Село на нашій Україні,
Неначе писанка, село.

а) Леся Українка: „Давня весна”;

б) Іван Франко „Спомин”;

в) Тарас Шевченко „Село”.

3. У вірші І. Франка „Спомин” йдеться про:

а) маму і донечку;

б) бабусю і внучку;

в) пташку в клітці.

4. З якого твору цей уривок?

– Які ж то у вас робітники?
– А ось вони! – засміялась Одарка і поклала на стіл свої десять пальців.

а) „У пригоді”;

б) „По щирості”;

в) „Десять робітників”.

5. Поясни, як ти розумієш такі рядки із твору Лесі Українки „Давня весна”:

Ні, не забула! У вікно до мене
заглянули від яблуні гілки,
замиготіло листячко зелене,
посипались білесенькі квітки...

6. Яке із прислів’їв найбільше підходить до твору Олени Пчілки „У пригоді”?

1. І сила перед розумом никне.
2. Світ не без добрих людей.

7. За змістом казки О. Пчілки „У пригоді” продовж діалог.

– Ой Леве, могутній володарю! ... .
– Ти мені в пригоді станеш? ... .
– А хто може теє знати, ...
– А що ж, бачиш, і я, маленька Мишка, ...
– Бачу, – каже Лев, ...

8. Поясни, як ти розумієш вислів „ділитися по щирості” (Ю. Федькович: „По щирості”).

9. Розкажи, як би ти продовжив казку О. Духновича „Добро сильніше за зло”.

10. Чи є у твоєму краї місця, пов’язані з іменами письменників? Розкажи про це.

11. Проведіть у своєму класі конкурс на кращого читця творів Тараса Шевченка.

12. Впиши в клітинки пропущені слова із вірша Т. Шевченка „Село”. Розв’яжи кросворд. Як ще називають Тараса Шевченка?

1. Неначе ... село.
2. Село! І серце ... .
3. Цвітуть сади, ... хати.
4. ... гаєм поросло.
5. А на горі стоять ... .
6. І сині гори над ... .

Мішок хитрощів

Зустрівся кіт з лисицею та й думає: „Кажуть люди, що вона дуже хитра і світ добре знає; треба б з нею познайомитись, щоб дечому навчитись та й розуму від неї набратись". Підійшов кіт до лисиці, уклонився низенько та й каже: „Здрастуй, пані Лисичко! Як живеш-маєш, що поробляєш?"

А лисиця була гордовита: подивилась на кота й подумала: „Чи варто з ним розмовляти?" Але нарешті промовила:

– Ах ти мишоїд! Чи пристало тобі підходити до мене та ще й про мої справи запитувати? Ти ж дурень і нічогісінько не розумієш, бо тебе нічому не навчено і ти ніяких наук не знаєш.

– Одну тільки науку я добре розумію, пані Лисичко, – одмовив їй кіт.

– А говори, що то за наука?

– Коли за мною женуться собаки, то я добре умію від них на дерево тікати.

– Оце й усе? Ну, з такою наукою далеко не втечеш! – говорить лисиця. – Ось я більше сотні різних наук знаю, як свої чотири пальці, а до того у мене ще хитрощів цілий мішок. Шкода мені тебе, що ти такий невчений; ходімо уже зі мною, то я навчу тебе, як по-вченому від собак тікати.

Тільки-но скінчила лисиця свою розмову, як ось раптом із лісу вискочили собаки, а за ними й мисливці біжать.

Кіт стрибнув на дерево – та й нема; сховався між листям і кричить звідтіль:

– Гей, пані Лисичко, скоріш мішок розпускай та хитрощі витягай, бо буде тобі лихо!

Та куди вже там; не встиг кіт і договорити, глянув, а лисиця вже в собачих зубах опинилася.

„Ех, – подумав кіт, – мабуть, дуже тяжко давати собі раду з сотнею наук. Краще б тобі, лисичко, одну науку добре знати, то й не попалась би собакам у зуби".

Брати Грімм

1. Що подумав кіт про лисицю?
2. Як він розмовляв з нею?
3. Як відповідала лисиця котові?
4. Що трапилося з лисицею? Чому так сталося?
5. Хто з героїв казки тобі подобається і чому?

Прислів'я

Свій розум май і людей питай.

СЛОВНИК

мішок хи́трощів – **egy zsák ravaszság, furfang**
мишоїд – **egerészölyv**
пристало – **zaklat**
гордовита – **gőgös**

Мишка, кіт і гарбуз

Якось надвечір упіймав кіт мишку.

– Що зі мною буде? – забідкалася мишка.

– З'їм тебе! – сказав кіт.

– А що ти сьогодні їв на сніданок?

– Мишу.

– А на обід?

– Теж мишу, – муркнув кіт і примружив зелені очі. – А на вечерю будеш мені ти.

– Ой, як нерозважливо! – похитала головою мишка. – Ти безперервно їси однакову їжу. От і заподієш своєму здоров'ю шкоду. Тобі неодмінно треба покуштувати чогось іншого. Ну хоч би й гарбуза.

Кіт злякався за своє здоров'я і сказав:

– Гарбуз великий та несмачний. Як його їсти?

– Віднеси мене до гарбуза, – мовила мишка. – І я охоче покажу тобі, як це робиться.

Кіт узяв мишку за шкірку і поніс.

– Ти тільки не думай, що я відпущу тебе, – мовив він суворо. – Після гарбуза все одно візьмуся за тебе.

– Будь ласка, – посміхнулась мишка.

І вона почала показувати котові, як їдять гарбуз, її гостренькі зуби запрацювали швидко-швидко, і кіт незчувся, як мишка прогризла дірку й шаснула в гарбуз.

– Ов-ва! – здивувався кіт. – Гарбуз проковтнув мишку! Добре, що я не став його їсти. А то він би ковтнув і мене.

І кіт боязко відійшов геть.

Ено Рауд

❶ Що вирішив зробити кіт з мишкою?

❷ Як мишка перехитрувала кота?

❸ Якою була мишка? А що можна сказати про кота?

❹ Прочитай казку в особах.

Прислів'я

Мудрим ніхто не вродився, а навчився.

СЛОВНИК

забідкалася – **sopánkodott**
примру́жив – **hunyorított**
нерозва́жливо – **meggondolatlanság**
шкоду – **kárt (tenni)**
незчувся – **észre sem vette**
ша́снула – **beosont**
за шкірку – **a bőrénél fogva**

Червона Шапочка

Жила колись в одному селі маленька дівчинка, та така красуня, що кращої за неї, мабуть, ніхто і не бачив. Мати любила її до нестями, а бабуся – ще більше. Добра бабуся зробила для внучки червону шапочку, яка була їй так до лиця, що дівчинку скрізь почали звати Червоною Шапочкою.

Одного разу мати напекла коржів і каже:

– Піди до бабусі, довідайся, як вона поживає, бо мені казали, що вона нездужає. Віднеси їй коржа і цей горщичок масла.

Червона Шапочка швиденько зібралась і пішла до своєї бабусі, яка жила в іншому селі. Іде вона лісом, коли раптом зустрівся їй вовк. Йому відразу захотілось з'їсти дівчинку, але він не наважився це зробити, бо поблизу в лісі були лісоруби. От він питає, куди вона йде.

Бідна дівчинка, не знаючи, що дуже небезпечно зупинятися в лісі і слухати вовка, відповідає йому:

– Я йду навідатись до своєї бабусі й несу їй коржа та горщик масла, які матуся передала їй.

– А чи далеко вона живе? – питає вовк.

– Так, далеко, – відповідає йому Червона Шапочка, – он за тим вітряком, бачите, в першому будиночку в селі.

– Гаразд, – каже вовк, – я теж піду до неї навідаюсь. Я ось цією стежкою піду, а ти йди он тією; побачимо, хто з нас швидше прийде.

І вовк щосили побіг найкоротшою стежкою. А дівчинка пішла довшою стежкою та ще гралася, збирала горіхи, бігала за метеликами й робила букети з квіточок.

Вовк миттю добіг до бабусиного будиночка і постукав у двері: тук-тук.

– Хто там?

– Це ваша внучка, Червона Шапочка, – відповів вовк, змінивши голос. – Я принесла вам коржа і горщичок масла. Це матуся передала.

Добра бабуся лежала в ліжку, бо справді трохи нездужала. Вона гукнула йому:

– Смикни за мотузку, клямка й відкриється.

Вовк смикнув за мотузку, і двері відчинилися. Тут він накинувся на бабусю і з'їв її одразу, бо він уже понад три дні нічого не їв. Потім зачинив двері, ліг на бабусине ліжко і почав чекати Червону Шапочку.

Незабаром дівчинка прийшла і постукала: тук-тук.

– Хто там?

Червона Шапочка спочатку перелякалась, почувши грубий голос вовка, але потім подумала, що, мабуть, у бабусі нежить, і відповіла:

– Це ваша внучка Червона Шапочка. Я принесла вам коржа і горщичок масла. Це матуся передала.

Вовк гукнув їй трохи ніжнішим голосом:

– Смикни за мотузочку, клямка й відкриється.

Червона Шапочка смикнула за мотузочку, і двері відчинилися. Побачивши, що дівчинка ввійшла до кімнати, вовк сховався під ковдру та й каже:

– Поклади коржик на скриню і горщик там постав, а сама підійди до мене.

Червона Шапочка підійшла і дуже здивувалась, коли побачила, який вигляд у бабусі.

– Бабусю, які ж у вас руки великі! – каже вона.

– Це щоб міцніше тебе обіймати, внученько!

– Бабусю, які ж у вас ноги великі!

– Це щоб краще бігати, дитинко!

– Бабусю, які ж у вас вуха великі!

– Це щоб краще чути, дівчинко!

– Бабусю, які ж у вас очі великі!

– Це щоб краще бачити, внученько!

– Бабусю, які ж у вас зуби великі!

– А це щоб тебе з'їсти!

З цими словами злий вовк накинувся на Червону Шапочку і з'їв її.

А тут якраз повертались в село лісоруби і вирішили завітати до бабусі в гості. Увійшли в будиночок – нема бабусі. Лежить на її ліжку під ковдрою сірий вовк.

– Ось де ми тебе впіймали, розбійнику! – вигукнув один з лісорубів.

Змахнув він своєю сокирою і тільки-но хотів убити вовка, як раптом чує – гукають з вовчого черева бабуся і Червона Шапочка:

– Люди добрі, звільніть нас!

Узяв один лісоруб ножиці й розрізав вовкові черево, а звідти вилізли бабуся й Червона Шапочка, живі та здорові.

– Як же я перелякалась! – сказала Червона Шапочка. – Як тісно було в череві у вовка. Дякую вам, дядечку лісорубе!

А бабуся теж подякувала лісорубам і почастувала їх коржиком з маслом, що принесла Червона Шапочка.

Шарль Перро

1. Назви героїв казки. Хто з них тобі найбільше сподобався і чому?
2. Уяви себе на місці Червоної Шапочки. Розкажи від свого імені казку.
3. Як ти думаєш, що в цій казці фантастичне, а що реальне? Обґрунтуй свою думку.

СЛОВНИК

до нестя́ми – **őrjöngésig (nagyon-nagyon)**
ми́ттю – **villámgyorsan**
ко́ржик – **lepény**
кля́мка – **tolózár, retesz**
не́жить – **nátha**
че́рево – **has, gyomor, bendő**
лісору́би – **favágók**
почастува́ла – **megvendégelte**

Старий пес і вовк

В одного чабана був пес Бодрик. Пес той був дуже старий, шкутильгав на задні ноги, і все тіло його було посмуговане шрамами від вовчих пазурів. Усе життя він вірно служив чабанові й безстрашно захищав його отару. Але на старість доля повелася з ним надто жорстоко!

– Старого пса треба вигнати геть! – сказав якось чабан. – Нащо мені годувати його, коли до овець я можу взяти молодого собаку!

І немічного Бодрика вигнали з двору, не давши йому навіть поїсти, а молодого нагодували й спустили стерегти отару.

Прикро стало Бодрикові, що чабан його вигнав; ліг він під тином на смітнику й заплакав. Настала ніч. Молодий пес заліз до буди й заснув. А Бодрик, маючи звичку вночі не спати, лежав на смітнику й наслухав. Зненацька він зачув поблизу вовка й підвівся, щоб перемайнути через тин і погнатися за ним.

Але ноги в нього підігнулися від кволості й голоду. Бодрик сумно зітхнув і ліг знову. „Хазяїн не нагодував мене й вигнав геть, то нехай вовк тепер поїсть його овечок", – подумав він, не став більше підводитись і навіть не загавкав. А молодий пес тим часом міцно спав, вовка не чув, і вовк спокійнісінько виніс із кошари вівцю. Прийшов хазяїн уранці доїти овець, побачив – бракує однієї овечки, здогадався, що її вкрав вовк, і зрозумів: молодий пес не виправдав його сподівань. Почав він каятися, що скривдив Бодрика.

„От якби кошару стеріг старий Бодрик, то він не дозволив би вовкові вкрасти вівцю", – подумав хазяїн і, покликавши до себе вірного пса, погладив його по голові й нагодував.

Бодрик не тямив себе від радості й весело стрибав довкола хазяїна.

А коли настав вечір, він уже не лежав на смітнику, а ходив довкола кошари, мовби знаючи, що вовк любить вертатися туди, де колись украв вівцю. І справді, вовк прийшов знову, сподіваючись і сьогодні поласувати вівцею. Але цього разу він схопив облизня.

– Що тобі тут треба? – визвірився на нього Бодрик, коли вовк наблизився до кошари.

– Що треба, питаєш? Вівцю треба, – відповів вовк.

– Забирайся геть, нікчемо, вівці я тобі не дам, – крикнув Бодрик.

– Прошу тебе, дозволь мені взяти тільки одну овечку, і ми поділимося нею.

– Нічого спільного з тобою мати я не хочу; вчора мені хазяїн не дав їсти, я був голодний і зовсім не мав сили, через те й віддав тобі вівцю, але сьогодні він мене ситно нагодував, у мене знов з'явилася сила, й вівці я тобі не дам!

– Якщо не даси мені вівці, я викличу тебе помірятися зі мною силою!

– Ну що ж, я не проти, тільки дозволь спершу відбути вартування, а потім я прийду до лісу й ми помірюємося з тобою силою, – відповів старий пес.

Бачачи, що вівці сьогодні йому не нюхати, вовк забрався геть, але вирішив помститися псові. Вернувшись до лісу, він покликав собі на допомогу ведмедя й лисицю.

Пес, знаючи вовчі звичаї, пішов до лісу не сам, а взяв собі на допомогу своїх друзів – кабана й старого кота.

Коли ведмідь і лисиця побачили, що до лісу сунуть кульгавий пес, старий кіт і кабан, вони перелякалися не на жарт.

– Погляньте, друзі, – вигукнув ведмідь, – як цей передній визбирує каміння, щоб закидати ним нас!

Пес кульгав, а ведмідь подумав, що то він збирає каміння.

– А дивіться, як той другий вимахує на всі боки шаблею! – закричала лисиця. Кіт вимахував хвостом, а лисиця подумала, що то він вимахує шаблею.

А коли вони ще й почули, як зарохкав кабан, то перелякалися на смерть; ведмідь дременув зі страху на дерево, а лисиця гайнула в чагарі. Коли троє друзів увійшли до лісу, кіт весь час муркотів: „Мур-мур-мур", а лисиці причулося, що він каже „чагар, чагар", вона злякалася, вискочила з чагарів і кинулася навтьоки.

Кабан підійшов під дерево, на яке виліз ведмідь, і зарохкав: „Рох-рох-рох". А ведмідь подумав, що той каже „вгору, вгору" й що хоче вилізти на дерево. Злякавшися, ведмідь швидко з'їхав униз і дав такого дьору, що тільки п'яти замиготіли.

Побачив вовк, що товариші його тікають, і собі дременув у хащі. А старий Бодрик, здобувши без ніяких зусиль поле бою, весело повернувся додому разом зі своїми друзями.

З того часу він жив у чабана аж до самої смерті й не знав більше ніякого лиха.

Божена Нємцова

❶ Як учинив чабан зі старим псом?
❷ Чому він розкаявся у своєму вчинкові?
❸ Поясни зміст прислів'я: „Правдивого друга лиш у біді пізнаєш".

СЛОВНИК

шкутильга́в – **sántított**
посмуговане шра́мами – **itt: sebhelyekkel teli**
почав ка́ятися – **megbánta**
кошара – **juhakol, karám**
отара – **nyáj**
гайну́ла в чагарі – **nekivágott a bozótnak**
дав дьо́ру – **elfutott**
дременув у хащі – **elszelelt, eltűnt a vadonban**

Хліб з росою

Коли Дору зовсім маленьким був, він завжди за столом маніжився. То цього їсти не хоче, то того. Погано їв Дору. Якось мати запитала його:

– Хліба з маслом хочеш?

– Ні!

– А хліба з варенням?

– Не хочу!

Почув цю розмову батько й питає:

– А ти хліба з росою хочеш?

Дору не знає, що відповісти. Ніколи він не чув про хліб з росою.

– Хочу хліба з росою! Хочу!

– Добре, – погодився батько. – Тільки тобі до ранку доведеться почекати. Вранці на винограднику якраз роса буває.

Рано-вранці батько розбудив Дору. Пішли вони на виноградник.

– Почекай, – сказав батько. – Поки що лопату бери. Давай попрацюємо. Як сонце зійде – найкраща роса буде.

Він поклав під виноградний кущ сніданок, що захопив з дому: окраєць хліба, бринзу і цибулю. Потім дав синові маленьку лопату, а собі взяв велику. Почали працювати. Батько землю довкола кущів розпушує, Дору – теж. Батько бур'ян викидає, Дору – теж. До ладу вони працюють, на славу.

– А хліб з росою? – запитує Дору. – Мені їсти хочеться.

Саме в цей час над виноградником сонце зійшло, батько з сином попрацювати встигли.

– Тепер і попоїсти можна, – сказав батько. Простяг він Дору окраєць хліба, а на ньому роса так і золотиться.

– Ну як, добрий хліб з росою?

– Добрий, – сказав Дору. – Ой добрий!

Дору зголоднів і смачно вминав хліб. І справді, хліб був дуже добрий! З ранковою росою!

Г. Віеру

❶ Яким хлопчиком ріс Дору?

❷ Що запропонував йому тато?

❸ Чому хліб з росою видався Дору дуже смачним?

СЛОВНИК

маніжився – **kényeskedett**
окра́єць – **vége, pereme, széle**
сма́чно вмина́в – **jóízűen tömte magába**
зголодні́в – **megéhezett**
працюва́ти до ладу́ – **egyetértésben dolgozni**

Перевір себе

1. Прочитай ще раз назву опрацьованого розділу. З якими письменниками світової літератури ти ознайомився?

2. Яка із прочитаних казок народів світу тобі найбільше запам'яталася? Чим саме?

3. Автором казки „Мішок хитрощів" є:
   а) Божена Нємцова;
   б) Шарль Перро;
   в) Брати Грімм.

4. Шарль Перро є автором казки:
   а) „Старий пес і вовк";
   б) „Мишка, кіт і гарбуз";
   в) „Червона Шапочка".

5. З якої казки ці герої?
   Кіт, лисиця, собаки, мисливці.

6. Продовж діалог за змістом казки Ено Рауда „Мишка, кіт і гарбуз".
   – Що зі мною буде? ... .
   – З'їм тебе! ... .
   – А що ти сьогодні ... .
   – Теж мишу, ...
   – Віднеси мене до гарбуза, ...

7. Яке із прислів'їв найбільше підходить до змісту казки Б. Нємцової „Старий пес і вовк"?
   1. Краще добре робити, ніж гарно говорити.
   2. Правдивого друга лиш у біді пізнаєш.

8. Чому казка Шарля Перро має назву „Червона Шапочка"? Назви головних героїв цієї казки.

9. Продовж міркування.

Хліб з росою – це ... .

10. Пригадай назви казок за допомогою малюнків.

11. Які ще цікаві казки народів світу ти читав? Розкажи їх.

12. Інсценізуйте на шкільному святі казку, яка вам найбільше сподобалася.

З природою живи в дружбі,
то й вона буде тобі в службі

Зелена школа

Рано-вранці, як до школи,
Поспішають наші бджоли
До зеленої держави,
Де цвітуть і пахнуть трави.
Там, у заростях барвінку,
Чебрецю і материнки,
Вчаться бджоли ціле літо
Добувати мед із цвіту.

А. Качан

Бджілка

Виручив Василько з біди бджілку. Бджілка хотіла напитися – і впала в бочку з водою. „Тону-у! – дзижчить. – Тону!" Василько кинув на воду листочок. Вилізла на нього бджілка, обсушила крильця та й полетіла...

Покликала мама Василька вечеряти. Поставила на стіл молоко, мед, хліба нарізала.

Їсть Василько, а мама й каже:

– Це меду тобі назбирала бджілка, що ти її врятував.

– Одна бджілка – й стільки меду?! – здивувався Василько.

– А вона всім, всім бджілкам розповіла, от вони й постаралися. **Добра звістка швидко по світу лине.**

В. Дуб

1. Як Василько виручив бджілку з біди?
2. Що сказала мама?
3. Прочитай останнє речення. Чи є воно прислів'ям?

Розмова кольорів

Часто, коли йде дощ, ти стоїш біля вікна, дивишся, прислухаєшся і тобі починає здаватися, що у всіх речей є голос, що всі вони розмовляють. Навіть твої кольорові олівці.

– Чуєш, – каже червоний. – Я – мак, я – вогонь!

Вслід за ним озивається жовтогарячий:

– Я – морква, я – апельсин, я – зоря!

Жовтий теж не мовчить:

– Я – пшениця, я – сонце!

І зелений шелестить:

– Я – трава, я – сади, я – ліси!

І голубий з синім не відстають:

– Я – дзвіночок, я – небо, я – море!

А фіолетовий шепоче:

– Я – слива, я – бузок у цвіту, я – фіалка!

Але замовкає дощ. І разом з ним замовкають кольорові олівці.

– Дивіться! – раптом вигукує червоний. – Веселка – це я!

– І я, – додає жовтогарячий.

– І я, – сміється жовтий.

– І я, – веселиться синій.

– І я, – посміхається фіолетовий.

І всі раді. У веселці над горизонтом – і вогонь, і пшениця, і трава, і небо, і море, і фіалки. У ній все.

М. Стоян

❶ Яку музику ти чуєш, коли іде дощ?
❷ Що з'являється на небі після дощу?
❸ Чому кожний колір назвав себе тим чи іншим предметом?
❹ Прочитай розмову кольорів в особах.
❺ На основі власних спостережень склади розповідь про веселку.

Загадка

Коли нема – мене чекають,
коли прийду – усі тікають.

Дощ

Птиця

Тріпоче серце спійманої птиці,
В руках моїх не чує доброти.
– Я дам тобі водиці і пшениці,
Моя пташино, тільки не тремти!
– Хіба потоки загубили воду,
Хіба в полях уже зерна нема?!
Пусти мене, мій хлопче, на свободу,
І все, що треба, я знайду сама.
– Я ж лагідно тебе тримаю, пташко,
В своїх руках, легеньких, як вітрець.
Хіба неволя це? Хіба це важко –
Від мене взяти кілька зеренець!
– Пусти мене! Мені, дитино мила,
Дорожча воля, ніж зерно твоє!

Страшна, хоч навіть лагідна та сила,
Яка розкрити крилець не дає!
– Лети! Співай у небі гомінкому;
Хоч і маленький, зрозумів я все.
Моя рука ніколи і нікому
Ні кривди, ні біди не принесе!

Д. Павличко

1. Чому тріпотіло серце пташини?
2. Яке єдине бажання було у неї?
3. Що зрозумів хлопчик?
4. Знайди і прочитай слова, які передають головну думку вірша.
5. Прочитай вірш у парі з товаришем по парті.

Загадка

У садочку понад тином
Я зробив йому хатину.
Він навколо обдивився.
Засміявсь і оселився.

Шпак

Прислів'я

Кожного дня і кожну хвилинку
оберігайте всяку тваринку.

СЛОВНИК

тріпоче – **remeg, reszket**
не тремти́ – **ne remegjél**
ла́гідно – **lágyan, puhán**
зеренець – **magot**
гомінко́му – **hangos, zajos, lármás**
ні кри́вди – **kárt sem**
потоки – **patakok**

Рости, кленочку!

З кленового гаю прилетіла на вітрильці насінинка. Край городу упала. Сховалася під бадилину і до весни пролежала.

Пригріло сонце, задзюркотіли струмки. Схотілось насінинці дзвінкої водиці напитися, на сонце поглянути. Пустила вона пагінчики. Один – до землі, другий – до сонця.

Біг якось хлопчик городом. Дивиться – кленочок. Такий кумедний, ледь від землі видно, всього два листочки. Біля нього кури порпаються, їжу вишукують.

„Ще зламають кленочка!" – подумав хлопчик.

Майнув у лозняк, нарізав пруття. Обгородив деревце тинком.

Рости, кленочку, міцний та високий!

В. Чухліб

❶ Прочитай оповідання. Зроби висновок: як ставиться хлопчик до природи.

❷ Поміркуй, як можна по-іншому назвати це оповідання.

❸ Пофантазуй і продовж оповідання.

Прикмета

Якщо з листків клена стікають краплини соку, то це означає, що через три – чотири доби збереться на дощ.

СЛОВНИК

на вітри́льці – **a szellővel**
під бадили́нку – **a kocsány alatt**
пагі́нчики – **hajtásokat**
куме́дний – **vicces**
по́рпаються – **kapirgálnak**
лозня́к – **a füzesbe**
пру́ття – **vesszőket**

Чи не боляче їжаку від своїх голочок?

Казка

З того боку, з якого від їжака боляче всім, самому їжаку, звичайно, не боляче. Всім боляче, а йому не боляче. Тому що голки колють не їжака, а тих, хто доторкнеться до нього з боку голок.

– А як з іншого боку?

– Це секрет. Секрет, який їжак ретельно береже від усіх, хто захоче до нього доторкнутися.

Він приховує, що з того, іншого боку, у нього нема голок, і там йому може бути боляче.

Це повинні пам'ятати ті, хто має звичку робити боляче іншим.

Чим болючіше ти робиш іншим – з одного боку, тим болючіше тобі буде з іншого – з того, який ти намагаєшся приховувати.

Ф. Кривін

❶ Який секрет береже їжак від усіх?
❷ Поміркуй, як можна по-іншому назвати цю казку.
❸ Пофантазуй і продовж казку.

⇨ Поясни, як ти розумієш вислів:

Чим болючіше ти робиш іншим з одного боку, тим болючіше тобі буде з іншого – з того, який ти намагаєшся приховувати.

СЛОВНИК

бо́ляче – **fájdalmas (fáj)**
секре́т – **titok**
реті́льно – **gondosan**
до нього́ доторкну́ться – **hozzáérni, megérinteni**
намага́єшся – **megpróbálsz, igyekszel**
прихо́вувати – **eltitkolni**

Перевір себе

1. Поясни, як ти розумієш назву розділу, який ти опрацював.

2. Хто із героїв творів справив на тебе найбільше враження?

3. З якого твору взято ці слова:

Добра звістка швидко по світу лине.

а) „Зелена школа";

б) „Бджілка";

в) „Птиця".

4. Віднови послідовність рядків вірша А. Качана „Зелена школа".

Поспішають наші бджоли
Де цвітуть і пахнуть трави.
Рано-вранці, як до школи,
До зеленої держави,

5. За допомогою оповідання М. Стояна „Розмова кольорів" поєднай назви кольорів з відповідними назвами предметів.

Червоний	пшениця, сонце;
жовтогарячий	трава, сади, ліси;
жовтий	дзвіночок, небо, море;
зелений	морква, апельсин, зоря;
голубий	слива, бузок, фіалка;
фіолетовий	мак, вогонь.

6. Пригадай, з якого твору ці слова. Поясни, як ти їх розумієш.

– Лети! Співай у небі гомінкому;
Хоч і маленький, зрозумів я все.
Моя рука ніколи і нікому
Ні кривди, ні біди не принесе!

7. Продовж оповідання В. Чухліба „Рости, кленочку”.

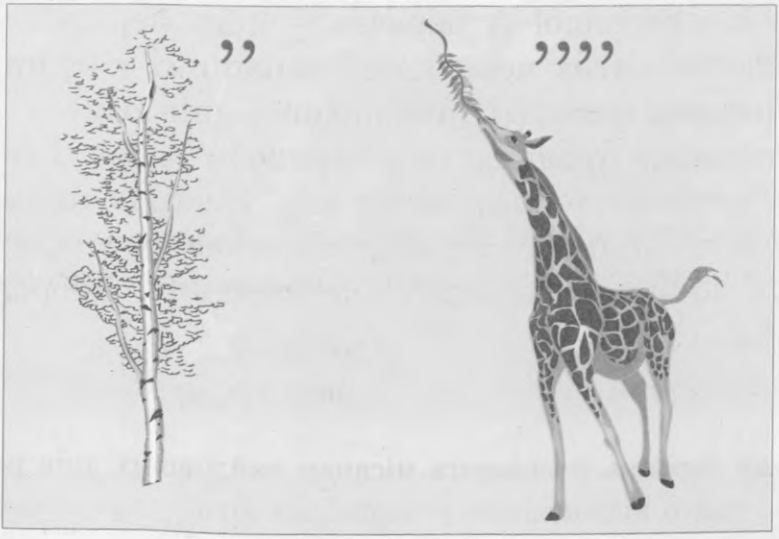
Біг якось хлопчик городом. Дивиться – кленочок. Такий кумедний, ...

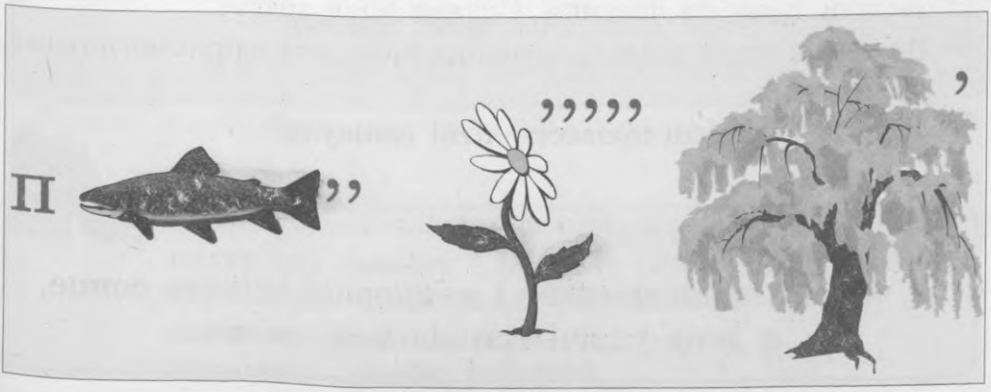
8. З якої казки ці слова? Запам’ятай їх.

Чим болючіше ти робиш іншим з одного боку, тим болючіше тобі буде з іншого – з того, який ти намагаєшся приховувати.

9. Подумай, що ти можеш зробити корисного для примноження і збереження природи рідного краю.

10. Розшифруй ребус і прочитай речення, що виражає головну думку цього розділу.

Відкриває двері літо

Літо прийшло!

Скажіть, ви знаєте, чом це небо таке синє-синє, а хмарки у ньому пливуть такі біленькі? Чому так рано прокидається сонце? А коли настає йому час іти на спочинок, то чому воно аж ніяк не хоче лягати в свою полум'яну колиску? Чому в нічному небі так мерехтять зорі, а місяць так пильно розглядає себе в тихому дзеркалі ставу?

Чому крізь густу стіну хлібів так ласкаво і ніжно посміхаються сині очі волошок?

– Чому?

Літо прийшло! А червень – його перший місяць. Місяць соковитих черешень і запашних полуниць, місяць першої сіножаті і найдовших днів року...

Раненько прокидається червневий день. І поки ще спить зморена теплом літня ніч, урве від неї шматок часу. Враз підросте трохи, вмиється росою – і знов крокує по землі, бадьорий і усміхнений. Доброго ранку всім!..

Ю. Старостенко

1. Чому червень називають місяцем найдовших днів року?
2. Яке свято відзначають у червні всі діти?
3. Поділи текст на частини. Склади план тексту.
4. Знайди в тексті словосполучення іменників з прикметниками, випиши їх.
5. Як і де ти мрієш провести літні канікули?

Це цікаво знати!

У червні найяскравіше і найдовше світить сонце, а день удвічі триваліший за ніч.

Прикмета

У червні коса по луках йде,
а в липні серп по хлібах біжить.

СЛОВНИК

полум'я́ну коли́ску – **lángoló (forró) bölcsőjébe**
мерехтя́ть – **csillognak, pislákolnak**
сіножа́ті – **szénakaszálás**
бадьо́рий – **derűs, jókedvű**

Місяць квітів

Перший літній місяць – червень – місяць квітів. Стільки рослин цвіте в цей час, що й не перелічити!

На початку червня зацвітає червона конюшина, а трохи пізніше розпускаються синьо-фіолетові квіточки мишачого горошку. І конюшина, і горошок цвітуть усе літо, до осені. На схилах, на сухих улоговинах цвіте липуча червона смолка.

Гойдаються від вітру лілові дзвоники. Скрізь по відкритих місцях строка́тить траву маруна. Усі знають цю рослину, а скажеш „маруна" – ніхто не розуміє. Справа проста: маруну звикли звати ромашкою.

Цілими луговинами росте на галявинах і лісових січах жовто-фіолетова брат-і-сестра. Квітка у брата-і-сестри і справді жовта, а фіолетові у неї не квітки, а приквітники – листочки, що під квіткою. Восени квітів уже немає, залишаються лише фіолетові листочки.

У середині червня починають червоніти перші ягідки суниці, а малина тільки-но зацвітає. Гірка калина також поспішає цвісти, і тільки зараз розпукуються її кремово-білі квіточки.

Г. Скребицький

❶ Зачитай, які квіти цвітуть у червні.
❷ Які з цих квітів ростуть у твоїй місцевості?

Загадка

Стоїть пані у лісочку,
Має червону сорочку,
Хто не йде,
Той поклониться.

Суниця

Прикмети

1. У червні рясна роса – на ясний день.
2. Літо дощове – зима сніжна, морозна.

СЛОВНИК

не перелічи́ти – **meg sem lehet számolni**
конюши́на – **lóhere**
смо́лка – **habszegfű**
на улого́винах – **a völgykatlanban**
строка́тить – **torkollik**
розпу́кують ся – **kinyílnak, feslenek**

Прикмета

Вітер у липні дме зі сходу – на суху погоду,
із заходу – несе воду.

Чому липень Липнем назвали

Було тихо й жарко. Над водою бабки літали, на кущах ягоди червоніли, понад квітами бджоли гули, сік-нектар збирали. Все було так, як повинно бути в місяці липні.

От тільки сам Липень був чимось незадоволений. Сонце яскраве-преяскраве, небо чисте, безхмарне, а Липень хмурився.

– І чого мене так назвали? – думав він. – Незрозуміло. Всі брати-місяці правильно звуться. Може, спитати кого-небудь?

...Липнеш до всіх, от і назвали...

– Он воно що, – обурився Липень, – липну до всіх...

І стало йому гірко, тяжко від такої несправедливості. Зітхнув Липень. Навкруги так гарно, сонце яскраве, повітря духмяне, чи то медом пахне, чи то липа цвіте...

– Липа цвіте? Так, справді липа цвіте... От воно що, – зрадів Липень, – тому мене й Липнем назвали, що в цей час липа цвіте.

Над водою бабки літали, на кущах ягоди дозрівали, понад квітами бджоли гули, а на узліссі липа цвіла. Все було так, як і повинно бути в місяці липні.

За І. Прокопенко

❶ Прочитай оповідання, поясни його назву.
❷ Чим корисний липовий цвіт?
❸ Які ще лікарські рослини ти знаєш?

СЛОВНИК

сік-нектáр – **nektár levet**
яскрáве-преяскрáве – **fényességes**
незадовóлений – **elégedetlen volt**
несправедлúвості – **igazságtalanság miatt**

Матусин город

До чого ж гарно й весело було в нашому городі! Ото як вийти з сіней та подивитись навколо – геть-чисто все зелене та буйне. А сад, було, як зацвіте весною! А що робилось на початку літа: огірки цвітуть, гарбузи цвітуть, картопля цвіте. Цвіте малина, смородина, квасоля. А соняшнику, а маку, буряків, кропу, моркви! Чого тільки не насадить наша невгамовна мати.

– Нічого в світі я так не люблю, як саджати щонебудь у землю, щоб проростало. Коли вилізає з землі всяка рослиночка, от мені радість, – любила проказувати вона.

Город до того переповнявсь рослинами, що десь серед літа вони вже не вміщалися в ньому. Лізли одна на одну, переплітались, душились, дерлись на хлів, на стріху, повзли на тин, а гарбузи звисали з тину прямо на вулицю.

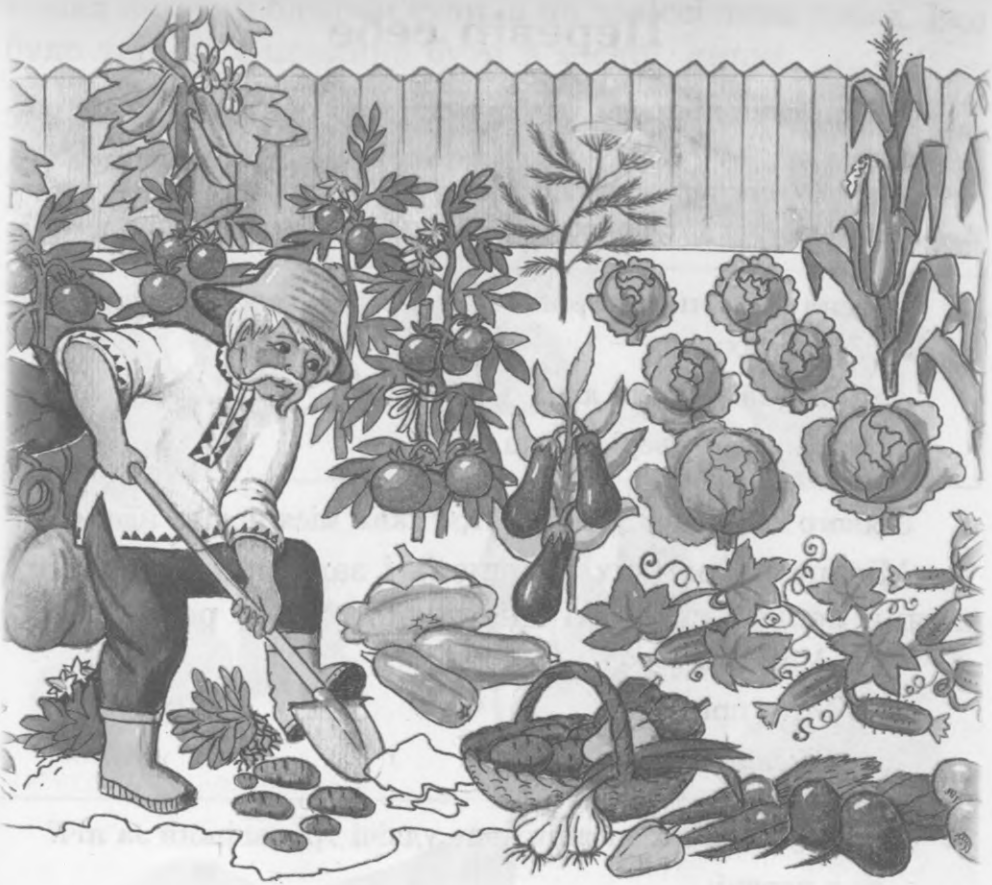
А малини – червоної, білої! А вишень, а груш солодких! Було як наїсися, – цілий день живіт як бубон.

І росло ще, пригадую, багато тютюну, в якому ми, маленькі, ходили, мов у лісі, в якому пізнали перші мозолі на дитячих руках.

А вздовж тину, за старою повіткою, росли великі кущі смородини, бузини і ще якихось невідомих рослин. Там неслися кури нишком од матері і різне дрібне птаство. Туди ми рідко лазили. Хто з нас у дитинстві не боявся гадюки, так за все життя й не побачивши її ніде?

Влітку дід частенько лежав на погребні ближче до сонця, особливо в полудень, коли сонце припікало так, що всі ми, й наш кіт, і собака, і кури ховалися під любисток, порічки чи тютюн. Тоді йому була найбільша втіха.

О. Довженко

❶ Що цвіло влітку на матусиному городі?
❷ Прочитай, яка найбільша радість була у автора тексту.
❸ Розкажи, що росте на вашому городі.

СЛОВНИК

невгамовна – **fáradhatatlan**
проказувати – **mondogatni**
переповнявсь – **megtelnek**
дерлись на хліб – **felkapaszkodtak az istállóra**
за повіткою – **a csűr, a fészer mögött**
переплітались – **összefonódtak**
порічки – **ribizli**
бубон – **bimbó**

Перевір себе

1. Які картини природи ти уявляєш, читаючи твори цього розділу?

2. Яка пора року наближається? Чим радісна вона для тебе?

3. Поясни лексичне значення слова **відкриває** у таких словосполученнях:
   а) відкриває двері літо;
   б) відкриває двері школа.

4. З якого твору цей уривок? Про який місяць літа йде мова?

   Місяць соковитих черешень і запашних полуниць, місяць першої сіножаті і найдовших днів року…
   а) „Матусин город”;
   б) „Літо прийшло”;
   в) „Місяць квітів”.

5. У якому із літніх місяців день удвічі триваліший за ніч?
   а) у червні;
   б) у липні;
   в) у серпні.

6. У червні дозріває:
   а) суниця;
   б) малина;
   в) калина.

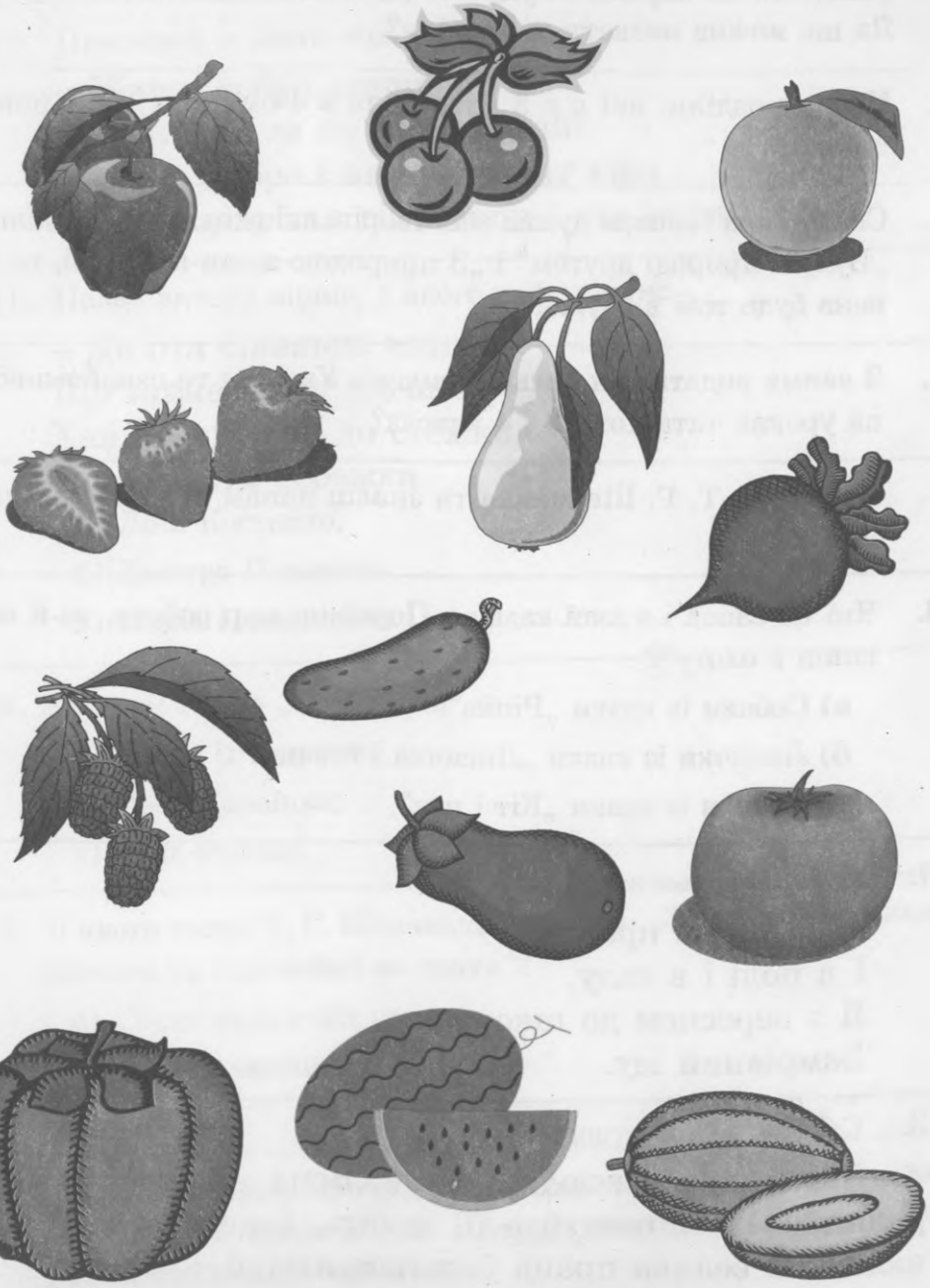
7. Як ти розумієш назву оповідання І. Пархоменка „Чому липень Липнем назвали”?

8. Пригадай, з якого твору цей уривок. Постав за змістом цього уривка запитання.

   Над водою бабки літали, на кущах ягоди дозрівали,

понад квітами бджоли гули, а на узліссі липа цвіла. Все було так, як і повинно бути в місяці липні.

9. Назви, які із цих овочів росли на городі (О. Довженко „Матусин город").

Повторення вивченого у 3 – 4 класах

1. Пригадай, з творами яких жанрів ти ознайомився у розділах „Скарбничка народної мудрості", „Народ скаже, як зав'яже"? Як ще можна назвати ці розділи?

2. Назви розділи, які є в 3 класі, але в 4-ому відсутні і навпаки.

3. Скажи, яка головна думка всіх творів, які входять до розділів „Буду я природі другом" і „З природою живи в дружбі, то й вона буде тобі в службі".

4. З якими видатними письменниками України ти ознайомився на уроках читання в 3 і 4 класах?

5. Які твори Т. Г. Шевченка ти знаєш напам'ять? Продекламуй їх.

6. Чиї це слова і з якої казки: „Поробиш всю роботу, то й поспиш в охоту"?

   а) Собаки із казки „Ріпка".

   б) Лисички із казки „Лисичка і глечик".

   в) Собаки із казки „Кіт і пес".

7. Хто автор цього вірша?

   А вересень працює
   І в полі і в саду,
   Я з вереснем до школи
   Замріяний іду.

8. Скажи, з якого твору цей уривок:

   Тепер книга всюди з нами. Вона – наш друг і порадник. Отож, шануйте її, любіть, бережіть – у книгу вкладена велика праця багатьох людей.

9. Хто є автором Гімну України?

а) Павло Тичина;

б) Володимир Сосюра;

в) Павло Чубинський.

---

10. Пригадай, з якого вірша ці рядки:

– Живи, добро звершай!
Та нагород за це не вимагай!
Лише в добро і вищу правду віра
людину відрізня від мавпи і від звіра.

---

11. Назви автора вірша, з якого цей уривок:

– Де ота біленька хата,
Що гарнесенькі дівчата?
Хай би вибігли до стежки,
Подарую їм сережки.

а) Ліна Костенко,

б) Дмитро Павличко,

в) Марія Познанська.

---

12. Автором вірша „Вишеньки" є:

а) Тарас Шевченко;

б) Леся Українка;

в) Іван Франко.

---

13. З якого твору Т. Г. Шевченка ці рядки: „Затихло все, тільки дівчата та соловейко не стиха"?

а) „Тече вода з-під явора"

б) „Садок вишневий коло хати"

в) „Світає..."

---

14. На кого із героїв прочитаних творів ти хочеш бути схожим? Про кого із героїв можна сказати: **лагідний**, **добрий**, **вірний**, **сміливий**, **мудрий**?

⇨ Розпізнай цих героїв:

Зміст

Народ скаже, як зав'яже

Три хлібини (*Народна притча)* 4
Фіалка (*Легенда)* 7
Без труда нема плода (*Українська народна казка)*..... 8
Чиж та Голуб (*Байка). Л. Глібов* 10
П'ять братів 12
Усмішки **14**
Помічниця 14
Куди поспішати 14
Цікава математика..... 14
Лічилка 15
Перевір себе.....**16**

Край наш – писанка неначе, треба тільки вміти бачить!

Скільки барв кругом розлито... *С. Сухомлинський* 19
Осінь. *Іван Соколов-Микитов* 20
Куличок. *А. Качан* 23
Щедра осінь. *Ю. Збанацький* 24
Тримають села... *І. Франко* 27
Вчора ще дзвеніли коси... *В. Ладижець* 28
Осінні сни клена *В. Сухомлинський* 29
Перевір себе.....**30**

Таємниці мови-чарівниці

в житті, як на полі мінному... *Л. Костенко* 33
Добрий день. *За О. Цветовим* 34
Образливе слово. *В. Сухомлинський* 37

Лелека і соловей *(Казка). За В. Берестовим* 38
Мова. *В. Гринько* ... 40
Чарівні слова *А. Костецький* 43
Перевір себе ... **44**

Шануй рід – то основа народу

Ой роде наш красний! *(Українська народна пісня)* ... 47
Корінь життя *(Притча)* 48
Добрі брати *(Казка)* ... 50
Сьома дочка *(Казка)* 52
Є в нашій мові прекрасні звертання... *Н. Красоткіна* ... 54
Перевір себе ... **56**

Грудень рік кінчає, а зиму починає

Мамо, іде вже зима *Леся Українка* ... 58
Від зими до зими 59
Протоптали стежку. *В. Сухомлинський* ... 60
Білі мухи *М. Рильський* 62
Свято Миколая. *За Т. Зеленченко* ... 63
Свят-вечір. *За Т. Зеленченко* ... 64
Різдво Христове. *За Т. Зеленченко* 65
Всім пора колядувати. *Р. Завадович* ... 67
Ялинка *О. Олесь* 68
З Новим роком! *І. Франко* ... 69
З Новим роком! *В. Сосюра* ... 69
Лижі й ковзани. *В. Сухомлинський* 70
Перевір себе ... **72**

Землю красить сонце, а людину – праця

Яка професія найкраща? *За Г. Плешканівською* ... 75
Головна професія. *А. Костецький* 76
Руки. *Л. Савчук* ... 76
Чорні руки. *В. Сухомлинський* 77

Вчіться, діти! *В. Гренджа-Донський* 78
Нам треба вчитися. *Н. Забіла* 79
Працьовита ніч. *В. Сухомлинський* 80
По волосинці. *В. Сухомлинський* 82
Хліб не зайчик з лісу носить. *В. Гринько* 83
Кожна людина повинна. *В. Сухомлинський.* 84
Перевір себе.....86

Нема без кореня рослини, а нас, людей, – без Батьківщини

Гімн України. 88
Україна. *І. Савицька* 89
Древній Київ. *Н. Забіла* 90
В нас велика Батьківщина... *І. Макота* 92
Мій рідний край. *М. Мозговий* 93
Український віночок. *За О. Кириченко* 94
Журавлиний край. *О. Данилевська* 96
Зерна мудрості. *За О. Данилевською* 98
Перевір себе.....100

Весняний день рік годує

Сонце сипле квіти. *Ліна Костенко* 102
Вишенька зацвіла. *А. Косовська* 103
Шпаки прилетіли. *О. Барков* 104
Ластівки. *Н. Забіла* 106
Великдень. 108
Весна у лісі. *О. Копиленко* 110
Перевір себе.....112

Видатні письменники України

Один вечір з життя Шевченка в Києві. *К. Гриневичева* 114
Село. *Т. Шевченко* 115
Розвивайся, лозо... *І. Франко* 116
Спомин. *І. Франко* 117

Давня весна. *Л. Українка* 118
Десять робітників. *М. Коцюбинський* 120
У пригоді. *Українська народна казка, записана Оленою Пчілкою* 122
По щирості. *Ю. Федькович* 124
Добро сильніше за зло! *О. Духнович* 126
Перевір себе **128**

Із скарбниці світової літератури

Мішок хитрощів. *Брати Грімм* 130
Мишка, кіт і гарбуз. *Ено Рауд* 132
Червона Шапочка. *Шарль Перро* 134
Старий пес і вовк. *Б. Нємцова* 138
Хліб з росою. *Г. Віеру* 142
Перевір себе **144**

З природою живи в дружбі, то й вона буде тобі в службі

Зелена школа. *А. Качан* 146
Бджілка. *В. Дуб* 147
Розмова кольорів. *М. Стоян* 148
Птиця. *Д. Павличко* 150
Рости, кленочку! *В. Чухліб* 153
Чи не боляче їжаку від своїх голочок. *(Казка) Ф. Кривін* 154
Перевір себе **156**

Відкриває двері літо

Літо прийшло! *Ю. Старостенко* 158
Місяць квітів. *Г. Скребицький* 160
Чому липень Липнем назвали. *За І. Прокопенко* 163
Матусин город. *О. Довженко* 164
Перевір себе **166**

Повторення вивченого у 3 – 4 класах

Навчальне видання

КРИГАН Серафима Герасимівна
СЕРГІЙЧУК Юліанна Павлівна

КНИГА ДЛЯ ЧИТАННЯ

Підручник для 4 класу
загальноосвітніх навчальних закладів
з угорською мовою навчання

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено

Редактор	*Є. В. Івашина*
Художники	*Г. О. Антощук, Л. М. Остапенко, Р. Л. Рязанова*
Технічний редактор	*З. Д. Даналаки*
Коректори	*В. П. Ряднова, С. М. Кеслер*
Комп'ютерна верстка і дизайн	*С. М. Максимець, С. В. Бордіян*

Підписано до друку 19.07.2004. Формат 70x100/16. Папір офсетний.
Гарнітура Шкільна. Друк офсетний. Умов. друк арк. 14,30. Умов. фарбо-відб. 56,76.
Обл.-вид. арк. 13,0. Тираж 2330 прим. Вид. № 54. Зам. № 256.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи ЧЦ №1 від 10.07.2000 р.

Букрек
видавничий дім
publishing house

Віддруковано у друкарні видавництва
„Букрек".
58000 м. Чернівці, вул. Радіщева, 10.
Тел. (03722) 2-69-56.
E-Mail: bukrek@ukr.net

Lakatos Róbert

Голдштейн Х. 4-Б

Манстамер Б. 4-Б.

Мотичко В.

Гергей Юлий 4-Б

Гете А. 4-Б.

Салеко Д. 4-Б